

Wegwijzer toetsgebruik bij leerlingen met een visuele beperking

© Cito B.V. Arnhem (2024) | versie maart 2024

Inhoud

Inleiding	3
Hoofdstuk 1	11
Keuze van een passende toets	12
Voorbeelden uit de praktijk	25
Vragen uit de praktijk	27
Hoofdstuk 2	32
Keuze voor een passend niveau	33
Voorbeelden uit de praktijk	41
Vragen uit de praktijk	43
Hoofdstuk 3	46
Optimale toetsomstandigheden creëren	47
Voorbeelden uit de praktijk	63
Vragen uit de praktijk	67
Begrippenlijst	70
Bijlagen	74
Contact	163

Inleiding

Om leerlingen uit cluster 1 op betrouwbare wijze te kunnen toetsen, zijn veel toetsen van Cito aangepast voor slechtziende en brailleleerlingen. Deze Wegwijzer geeft je informatie waarmee je voor leerlingen met een cluster 1-indicatie een passende toets kunt kiezen en afnemen.

Toetsen zijn een hulpmiddel bij het selecteren van een passend onderwijsaanbod. Voor het goed interpreteren van toetsresultaten is het belangrijk dat de meting van een vaardigheid zo eerlijk mogelijk is. Kan de leerling op een toets laten zien wat hij echt kan? En worden de afname-instructies gevolgd, waardoor je de prestaties kan vergelijken met andere leerlingen? De Wegwijzer helpt je in drie stappen om eerlijk te meten!

Binnen het cluster 1-onderwijs is er een enorme variatie aan leerlingen. Als leerlingen specifieke beperkingen of een leerachterstand hebben, wordt de variatie binnen een groep nog groter. Eén toets maken die voor alle leerlingen geschikt is, is daarom onmogelijk. De ene leerling heeft steun aan

afbeeldingen met duidelijke lijnen en een duidelijk contrast, voor andere leerlingen zijn afbeeldingen weinig zinvol. De ene leerling kan, ondanks zijn beperking, een rekentoets vlot doorlopen, bij andere leerlingen zal het maken van de opgaven meer tijd in beslag nemen.

Bij de afname van toetsen kan bij leerlingen met een visuele beperking de meting van de beoogde vaardigheid (zoals rekenen of spelling) beïnvloed worden doordat ze bijvoorbeeld moeite hebben met:

- het bewaren van overzicht en het vinden van informatie: denk aan switchen tussen opgavenboekje en antwoordblad;
- zich een langere tijd kunnen concentreren: veel leerlingen doen door hun beperking langer over het maken van de toets, waardoor de toets een groot beroep doet op hun concentratievermogen;
- het geven van antwoorden op de gevraagde manier: voor leerlingen met een visuele beperking kan het werken met een antwoordblad bijvoorbeeld problemen opleveren doordat de leerling steeds op het blad de juiste plaats voor het antwoord moet vinden.

In de praktijk is gebleken dat voor leerlingen uit cluster 1 aanpassingen aan de toets nodig zijn om hun vaardigheden op een betrouwbare manier te meten. Samen met leerkrachten en specialisten van Visio en Bartiméus hebben we ‘reguliere’ toetsen aangepast voor slechtziende leerlingen en zijn de toetsen door Dedicon vakkundig gebrailleerd. Het betreft een aantal toetsen van Leerling in beeld, het Cito Volgstelsel voortgezet onderwijs (CVVO), het Cito Volgstelsel voor VSO/PrO en Kleuter in beeld.

Cluster 1-scholen kunnen de toetsen voor slechtziende leerlingen downloaden van Cito platform of Cito portal. Reguliere scholen bestellen de slechtziendenversie van de opgavenboekjes (soms ook tekstboekjes) via de webwinkel. Voor brailleleerlingen kun je van deze toetsen aangepaste, gebrailleerde opgavenboekjes bestellen. Dat doe je via het braillebestelformulier dat op de website van Cito staat. Dedicon levert de bestelling vervolgens rechtstreeks aan de school. De slechtziendenversie en brailleversie van de toetsen zijn uitsluitend bedoeld voor leerlingen met een cluster 1-indicatie. Dit kunnen zowel leerlingen op een cluster 1-school zijn, als leerlingen met een cluster

1-indicatie in het reguliere onderwijs. De toetsen voor slechtziende en brailleleerlingen houden rekening met de twee voorwaarden voor eerlijke toetsing:

- De koppeling is behouden met de reguliere toetsen, zodat directe vergelijking van toetsresultaten mogelijk blijft.
- Met de aangepaste toetsen kunnen leerlingen laten zien wat ze kunnen doordat rekening is gehouden met hun beperking.

Bij de aangepaste toetsen zijn afname-instructies en indien nodig ook aangepaste normeringen opgesteld. Deze kun je downloaden van Cito platform of Cito portal.

Na het lezen van de Wegwijzer weet je:

- hoe je een passende toets kiest (hoofdstuk 1);
- hoe je een passend niveau kiest (hoofdstuk 2);
- hoe je optimale toetsomstandigheden creëert (hoofdstuk 3).

Elk hoofdstuk begint met een samenvatting en eindigt met voorbeelden en vragen uit de praktijk.

Aan het einde van dit document hebben we een begrippenlijst opgenomen.

Achter begrippen die in de lijst voorkomen staat **(B)**.

Voor we verder gaan: waarom toetsen?

Een leerkracht brengt dagelijks in kaart wat een leerling kan. Een hele puzzel! Zo verzamelt hij informatie voor het afstemmen van het onderwijsaanbod uit/over:

- dagelijkse observaties;
- opdrachten;
- methodegebonden toetsen **(B)** en/of beheersingstoetsen;
- de leerwerkhouding (executieve functies);
- de sociaal-emotionele ontwikkeling;
- lvs-toetsen.

Beheersingstoetsen, zoals methodegebonden toetsen (B) aan het einde van een hoofdstuk, geven antwoord op de vraag:

- **Beheerst** de leerling (of de groep) de lesstof die ik **net** heb aangeboden?

Groeimeter (onderdeel van pakket compleet) van Cito is ook een voorbeeld van een beheersingstoets.

Vaardigheidstoetsen, zoals een leerlingvolgsysteem van Cito, geven antwoord op vragen als:

- Hoe presteert de leerling (of groep) in vergelijking met leeftijdsgenoten en/of de leerlijnen? Dat kan omdat de toetsen genormeerd zijn.
- Maakt deze leerling (of groep) **voldoende groei** door? Dat zie je door resultaten van verschillende toetsmomenten naast elkaar te leggen.
- Op welk niveau kan ik de lesstof aanbieden aan deze leerling (of aan deze groep)? Het functioneringsniveau (B) geeft je een indicatie.

Vaardigheidstoetsen meten een **vaardigheid** over een **langere periode** en zijn methodeonafhankelijk (B).

Vraag je altijd af waarom je een leerling een toets laat maken.

- Welke informatie wil ik uit de toets halen?
- Hoe gebruik ik de informatie bij het afstemmen van het onderwijsaanbod?

Handig om te weten over de Wegwijzer

Voor het **overdragen van informatie** uit de Wegwijzer aan collega's kun je gebruikmaken van:

- de [digitale flyer](#) met samenvattingen van elk hoofdstuk
- [filmpjes](#) van enkele minuten per hoofdstuk.

Dit is een **interactief pdf-bestand**. Je vindt er links naar webpagina's en pdf-bestanden. Op een pc kun je ook binnen dit bestand navigeren door op 'woorden met een B' te klikken. **Woorden met een '[B](#)'** worden toegelicht in de Begrippenlijst.

Elk hoofdstuk heeft een zelfde opbouw: het begint met een samenvatting, gevolgd door de hoofdtekst en eindigt met voorbeelden en vragen uit de praktijk.

Hoofdstuk 1 | Keuze van een passende toets

Samengevat

- **Kies een toets die aansluit bij de kerndoelen waar je aan werkt met de leerling**, bijvoorbeeld de kerndoelen voor het primair onderwijs of de kerndoelen speciaal onderwijs voor zeer moeilijk lerende/meervoudig gehandicapte leerlingen (zml/mg).
- **Kies, wanneer beschikbaar, voor een aangepaste versie** van een toets die aansluit bij de specifieke onderwijsbehoefte van de leerling, zoals een slechtziendenversie van de toets Begrijpend lezen voor een leerling met een visuele beperking.

Keuze van een passende toets

Cito ontwikkelt voor het primair en voortgezet onderwijs **verschillende volgsystemen**, zoals Leerling in beeld en het Cito Volgstelsysteem voortgezet onderwijs. Deze volgsystemen bevatten toetsen voor verschillende leergebieden. Sommige toetsen hebben wij **aangepast voor leerlingen** die blind, slechtziend, doof of slechthorend zijn. Andere toetsen zijn **speciaal ontwikkeld voor een specifieke doelgroep**, zoals het instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling voor leerlingen met een IQ < 35 in het (v)so, en de Cito Volgsystemen VSO/PrO.

Welke instrumenten zijn er?

En voor wie kies je welk instrument?

In **tabel 1** vind je een overzicht per leergebied voor het primair en speciaal onderwijs, in **tabel 2** een overzicht voor het voortgezet onderwijs, inclusief het VSO en Praktijkonderwijs. Samen met het stroomschema in **figuur 1** helpen deze overzichten je een keuze te maken uit het aanbod.

Kan mijn school in 2023-2024 al starten met Leerling in beeld?

Maak je **geen** gebruik van VSO Arbeid en Praktijkonderwijs, VSO Dagbesteding en/of Taal en Rekenen voor zml? En maakt jouw school **wel** gebruik van Basispoort en Esis of ParnasSys? Dan kun je instappen in Leerling in beeld.

Tabel 1 | primair en speciaal onderwijs

Beschikbare Cito-instrumenten primair en speciaal onderwijs per leergebied		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Vakoverstijgende vaardigheden	Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ < 35 so en vso	–	–	–
	Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ 35 - 75 so en vso	–	–	–
	Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ > 70 so en vso	–	–	–
	Leerling in beeld Sociaal-emotioneel functioneren	–	–	–
	Pakket Leren leren so zml 8-12 jaar	–	–	–
	Pakket Leren leren sbo en so (voormalig) cluster 4 (groep 5 t/m 8)	–	–	–

1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.

Vervolg tabel 1 (deel 2 van 4)

Beschikbare Cito-instrumenten primair en speciaal onderwijs per leergebied		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Rekenen- Wiskunde	Toetsactiviteiten Rekenen voor zml	–	–	–
	Kleuter in beeld - Rekenen	●	●	–
	LVS Rekenen-Wiskunde 3.0 ²	●	●	● (groep 3 t/m 6)
	Leerling in beeld Rekenen-Wiskunde groep 3 t/m 8	●	●	● (groep 3 t/m 6)
	Groeimeter (incl. passende perspectieven)	–	–	–
Taal	Toetsactiviteiten Taal voor zml	–	–	–
	Kleuter in beeld - Taal	●	●	–
	LVS Spelling 3.0 ²	● (werkwoorden)	● (werkwoorden)	● (groep 3 en 4)

- 1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.**
- 2 Uit de handel: 31-12-2023; alternatief = Leerling in beeld. Uitzondering: voor scholen die VSO Pro en/of ZML gebruiken en geen Basispoort en ParnasSys en/of Esis hebben, gaan deze toetsen 1-8-2025 uit de handel.**

Vervolg tabel 1 (deel 3 van 4)

Beschikbare Cito-instrumenten primair en speciaal onderwijs per leergebied		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Taal	LVS Begrijpend lezen 3.0 ²	●	●	—
	LVS Leerling in beeld Begrijpend lezen groep 3 t/m 8	●	●	
	Leerling in beeld Taalverzorging groep 3 t/m 8 (incl. Spelling) ³	● (groep 6 t/m 8)	● (groep 6 t/m 8)	
	LVS Begrijpend luisteren	● (groep 4 t/m 8)	● (groep 4 t/m 8)	—
	LVS Taalverzorging voor groep 6 tot en met 8 ²	●	●	—

- 1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.**
- 2 Uit de handel: 31-12-2023; alternatief = Leerling in beeld. Uitzondering: voor scholen die VSO Pro en/of ZML gebruiken en geen Basispoort en ParnasSys en/of Esis hebben, gaan deze toetsen 1-8-2025 uit de handel.**
- 3 De toetsen voor groep 3 t/m 5 zijn dictees, daarom zijn aangepaste versies niet nodig.**

Vervolg tabel 1 (deel 4 van 4)

Beschikbare Cito-instrumenten primair en speciaal onderwijs per leergebied		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Taal	LVS Woordenschat 3.0	●	●	–
	AVI	●	i 2	–
	DMT	●	●	–
	Groeimeter Spelling			

- 1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.**
- 2 i | Er is geen slechtziendenversie ontwikkeld van de AVI-kaarten, omdat de tekengrootte in de originele versie volstaat. Als het nodig is, kun je zelf de kaarten vergroten naar A3-formaat. Op [Cito platform](#) is, net als voor DMT, een aangepaste normering beschikbaar.**

Tabel 2 | voortgezet (speciaal) onderwijs en praktijkonderwijs

Instrumenten voortgezet (speciaal) onderwijs en praktijkonderwijs		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Vakoverstijgende vaardigheden	Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ < 35 so en vso	–	–	–
	Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ 35 - 75 so en vso	–	–	–
	Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ > 70 so en vso	–	–	–
	Pakket Leren leren VSO Dagbesteding en VSO Arbeid	–	–	–

1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.

Vervolg tabel 2 (deel 2 van 4)

Instrumenten voortgezet (speciaal) onderwijs en praktijkonderwijs		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Rekenen-wiskunde	Volgsysteem VSO Dagbesteding - Rekenen	● ²	● ²	–
	Volgsysteem VSO Arbeid/PrO - Rekenen-wiskunde	–	–	–
	Cito Volgsysteem voortgezet onderwijs - Rekenen-wiskunde ^a	●	●	i ³
Taal	Volgsysteem VSO Dagbesteding - Mondelinge taal	● ²	● ²	–

- 1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.**
- 2 Gecombineerde versie voor blinde én slechtziende leerlingen**
- 3 i | Bij de reguliere versie van deze toets hoeven leerlingen alleen te lezen, niet te luisteren.**
- a Van deze toetsen zijn niet alle niveaus aangepast. Check deze [webpagina voor speciale leerlingen](#) voor een overzicht en download via [Cito portal](#) je aangepaste toets.**

Vervolg tabel 2 (deel 3 van 4)

Instrumenten voortgezet (speciaal) onderwijs en praktijkonderwijs		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Taal	Volgsysteem VSO Arbeid/PrO - Taalverzorging	–	–	–
	Volgsysteem VSO Arbeid/PrO - Begrijpend lezen ^b	–	–	–
	Cito Volgsysteem voortgezet onderwijs - Nederlands leesvaardigheid, Nederlands woordenschat, Engels leesvaardigheid, Engels woordenschat ^a	●	●	i ³

- 1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.**
- 3 i | Bij de reguliere versie van deze toets hoeven leerlingen alleen te lezen, niet te luisteren.**
- a Van deze toetsen zijn niet alle niveaus aangepast. Check deze [webpagina voor speciale leerlingen](#) voor een overzicht en download via [Cito portal](#) je aangepaste toets.**
- b Per niveau (★, ★★ en ★★★) is er sinds 2022 bij Begrijpend lezen een extra variant beschikbaar.**

Vervolg tabel 2 (deel 4 van 4)

Instrumenten voortgezet (speciaal) onderwijs en praktijkonderwijs		Brailleversie ¹	Slechtzienden-versie ¹	Versie voor doven en slechthorenden
Taal	Cito Kijk- en luistertoetsen - Nederlands, Engels, Duits, Frans en Spaans ^c	● (op aanvraag)	● (pdf te downloaden uit Woots)	● (m.u.v. Spaans)

1 De brailleversies en slechtziendenversies mogen in het reguliere onderwijs alleen worden gebruikt door leerlingen met een cluster 1-indicatie.

c Voor leerlingen met dyslexie zijn aparte versies beschikbaar met langere pauzes.

Maakt jouw school gebruik van ReadSpeaker? Vanaf schooljaar 2022-2023 kun je deze tool inzetten voor verklanking.

Figuur 1 | Stroomschema Kies een passende toets

Een leerling kan laten zien wat hij in huis heeft door een toets te maken die past bij zijn mogelijkheden. Dat begint bij het kiezen van een passende toets.

- Kies een toets die aansluit bij de kerndoelen waar je aan werkt met de leerling.
- Kies, wanneer beschikbaar, voor een aangepaste versie van een toets.
Sommige toetsen hebben versies voor leerlingen met een visuele of auditieve beperking.

Als je de toetsen voor slechtziende en/of brailleleerlingen afneemt, gebruik je de aangepaste afname-instructies als aanvulling op de reguliere instructies.

Deze aangepaste instructies vind je op [Cito platform](#) of [Cito portal](#).

Legenda bij figuur 1 op de volgende pagina

- is een vaardigheidstoets
- ▲ is een beheersingstoets
- versie voor leerlingen met een visuele beperking beschikbaar (oog)
- versie voor leerlingen met een auditieve beperking beschikbaar (oor)
- geschikt voor leerlingen met dyslexie (boek)

Werk je aan de reguliere kerndoelen met je leerling?

nee

Werk je aan de kerndoelen zml/mg of heeft de leerling een zml-indicatie?

ja

ja

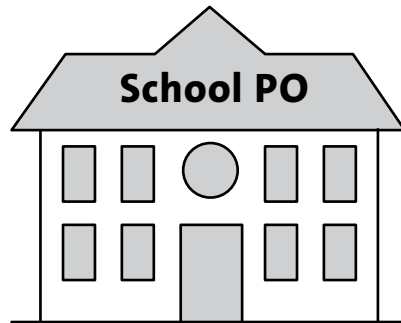
nee

- Kleuter in beeld
- Cito Volgstelsel voor primair en speciaal onderwijs 3.0
- Leerling in beeld
- Pakket Leren leren voor sbo en so (voormalig) cluster 4
- Cito Volgstelsel voortgezet onderwijs
- Kijk- en luistertoetsen
- ▲ Groeimeter

- Cito Volgstelsel voor primair en speciaal onderwijs 3.0
- Leerling in beeld
- Pakket Leren leren voor sbo en so (voormalig) cluster 4
- Cito Kijk- en luistertoetsen
- Cito Volgstelsel VSO Arbeid en PrO inclusief Werkplekmatcher
- Pakket Leren leren (VSO Dagbesteding en) VSO Arbeid
- Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ > 70 voor so en vso
- ▲ Groeimeter

- Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ < 35 so en vso
- Instrument Sociaal-Emotionele Ontwikkeling IQ 35 - 75 so en vso
- Toetsactiviteiten voor so zml
- Pakket Leren leren so zml 8-12 jaar
- Pakket Leren leren VSO Dagbesteding (en VSO Arbeid)
- Volgstelsel VSO Dagbesteding

Voorbeelden uit de praktijk

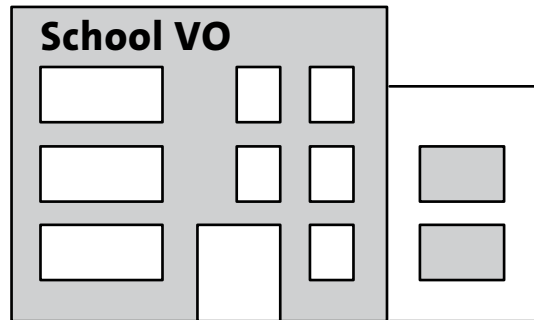

Stef is 8 jaar en zit in groep 5 van basisschool De Stoet. Qua niveau komt hij prima mee met zijn klasgenoten. Stef is slechtziend. Daarom heeft hij een cluster 1-indicatie gekregen. Tijdens de lessen houdt de leerkracht rekening met zijn visuele beperking, bijvoorbeeld door materialen te vergroten.

Stef maakt de slechtziendenversie van de LVS-toetsen Leerling in beeld.

Dat is handig, want dan kan de leerkracht zijn resultaten vergelijken met de rest van de klas.

Vervolg voorbeelden uit de praktijk

Nadia zit in de derde klas van een Praktijkonderwijsschool. Haar niveau ligt wat lager dan dat van haar leeftijdsgenoten. De toetsen van het Cito Volgsysteem voortgezet onderwijs zijn dan ook te moeilijk voor haar. De docenten willen graag bekijken hoe ver zij is met het behalen van de doelen van het referentieniveau. Ze komen uit op de toetsen uit het volgsysteem voor VSO/PrO. Daarmee kunnen ze ook de referentieniveaus in kaart brengen vanaf toets ★★ (niveau twee sterren; vergelijkbaar met niveau groep 5/6).

Vragen uit de praktijk

Vraag 1: Hoe kan ik toetsen in combinatie met Passende perspectieven?

Leerlingen in een leerroute van Passende perspectieven volgen niet het reguliere programma. Daardoor zijn de reguliere LVS-toetsen minder geschikt om de ontwikkeling van deze leerling nauwkeurig in kaart te brengen. **Om de reken- en taalontwikkeling van deze leerlingen te volgen, adviseren we om de LVS-toetsen te combineren met de leerdoelgerichte Groeimeter Rekenen of Spelling.**

Met Groeimeter volg je de leerling op leerdoelniveau in zijn eigen leerroute; voor Rekenen vind je de drie leerroutes van Passende Perspectieven terug in het instrument. Je ziet welke leerdoelen een leerling al beheerst en je kunt zelf bepalen wat de volgende leerdoelen zijn waar de leerling aan gaat werken. Door deze individuele informatie op leerdoelniveau te combineren met de algemenere informatie uit de LVS-toetsen, kun je de resultaten van de leerling in perspectief zetten en een vergelijking maken met leerlingen met een regulier aanbod. Hoe je dat doet, wordt uitgelegd op onze [website](#).

Vraag 2: Komen er nog nieuwe LVS-toetsen Taalverzorging, Begrijpend lezen en Rekenen-Wiskunde voor speciale leerlingen?

Nee, er worden geen nieuwe toetsen voor speciale leerlingen ontwikkeld. Bij de ontwikkeling van de toetsen 3.0 en Leerling in beeld hielden wij waar mogelijk rekening met speciale leerlingen. Daarbij kun je denken aan:

- kortere taken
- toetsen met kleinere leerstappen, de zogenaamde tussentoetsen
- minder gedetailleerde tekeningen
- kortere instructies
- meer aandacht voor functioneringsniveaus (**B**)
- bij Rekenen-Wiskunde: het bundelen van verschillende opgaventypen (open en meerkeuzevragen), met instructie voorafgaand aan elk opgaventype
- bij Spelling: zo min mogelijk ik-zinnen, vraagzinnen en gebiedende wijs

Daarom zijn aparte toetsen voor speciale leerlingen niet meer nodig.

**Vraag 3: Mijn leerlingen zijn niet zo taalvaardig; bij de
LVS-toetsen Rekenen-Wiskunde is dat een probleem.
Hoe ga ik hiermee om?**

Ook voor rekenen is taal belangrijk. Voor leerlingen die niet zo taalvaardig zijn, zal een verhaaltjessom daarom lastiger zijn. Een paar tips:

- Heb je leerlingen in de klas voor wie Nederlands niet de moedertaal is?
Dan raden wij aan om Leerling in beeld pas in te zetten als het kind minimaal een half jaar op school zit.
- In de rekentoetsen van Leerling in beeld gebruiken we zo eenvoudig mogelijke taal. Elke zin begint op een nieuwe regel en de zinnen zijn zo kort mogelijk. Elke opgave bestaat uit maximaal vier zinnen inclusief de vraagstelling. Er worden standaardformuleringen gebruikt bij formele opgaven. Dezelfde concepten, zoals bijvoorbeeld getallenlijnen, worden altijd op dezelfde manier bevraagd. Het taalgebruik en taalniveau sluit aan bij de taalvaardigheid van de leerlingen. Daarnaast sluit de inhoud van de opgaven en de tekst aan bij de belevingswereld van de leerlingen.

- Bekijk of je een toets op een lager niveau kunt aanbieden. Het taalgebruik in de toetsen Rekenen-Wiskunde wordt met het klimmen van de niveaus namelijk ook moeilijker.
- Sommige leerlingen hebben baat bij auditieve ondersteuning bij de toets. Je kunt de toets zelf voorlezen.
- Maak je in de klas gebruik van Nederlands met Gebaren? Zowel bij de toetsen 3.0 als Leerling in beeld zijn [filmpjes](#) van de opgaven beschikbaar, waarop een gebarentolk de opgaven vertolkt. Zo zorg je voor een gestandaardiseerde afname die aansluit bij de manier waarop jij je lesstof aanbiedt.
- Overweeg om verder te kijken. Bijvoorbeeld door een **Rekengesprek** te voeren. Daarmee kun je meer inzicht krijgen in de rekenbeleving en/of het rekenproces (denkprocessen en oplossingsstrategieën) van de leerling. Heb je twijfels over de beheersing van een specifieke categorie, dan kun je **Groeimeter** inzetten. **Rekenen-Wiskunde Basisbewerkingen** kun je afnemen bij twijfel over automatiseren en memoriseren. Deze verdiepende instrumenten helpen je om te analyseren wat de oorzaak is van resultaten op de toets Rekenen-Wiskunde die je niet had verwacht.

Waarom is er bij Leerling in beeld wél een audio-versie Begrijpend lezen beschikbaar? En voor wie zijn deze audio-versies bedoeld?

Bij de ontwikkeling van Leerling in beeld kregen we van veel scholen de vraag om een auditieve versie van Begrijpend lezen te ontwikkelen. Deze wens hebben we meegenomen in een aparte, digitale versie met audio-ondersteuning. De auditieve versie is specifiek ontwikkeld voor leerlingen met een dyslexieverklaring, maar zou beredeneerd ook bij andere leerlingen kunnen worden ingezet.

Door het afnemen van een auditief ondersteunde toets test je de vaardigheid 'begrijpend lezen' niet zuiver. Hierdoor is de uitslag van deze toets niet te vergelijken met de landelijke groep. Wel krijg je een indicatie van tekstbegrip door de jaren heen. Bij het analyseren van en communiceren over de toetsresultaten is het van belang mee te nemen welke versie (regulier/audio) is afgenomen. In het Leerlingrapport vind je terug welke versie de leerling heeft gemaakt.

Hoofdstuk 2 | Keuze voor een passend niveau

Samengevat

- Bij leerlingen met een **vertraagde ontwikkeling** kies je de toets die qua niveau het beste past bij de stof die de leerling beheerst en aangeboden heeft gekregen.
- **Door- en terugtoetsen** heeft alleen zin als:
 - 1** het niveau van de leerling meer dan een jaar afwijkt van het niveau van de afgenomen toets én/of
 - 2** de uitslag onvoldoende informatie geeft om het onderwijsaanbod te bepalen.

Keuze voor een passend niveau

Bij de toetsen van de Cito Volgsystemen heb je keuze uit verschillende niveaus.

In het reguliere onderwijs krijgen de meeste leerlingen de toets aangeboden die past bij het leerjaar waarin zij zitten. Halverwege groep 5 maken zij bijvoorbeeld de M5-toets. Of Toets 2 halverwege het tweede schooljaar in het voortgezet onderwijs.

Voor leerlingen die zich minder snel ontwikkelen of juist sneller ontwikkelen dan gemiddeld, kun je het niveau van de toets afstemmen op het niveau van de leerling in plaats van op het aantal jaren onderwijs dat de leerling gevolgd heeft. Dit noemen we toetsen op maat.

Voordelen passend niveau

- De leerling voelt zich uitgedaagd omdat de toets niet te makkelijk was.
- De leerling ervaart geen frustratie omdat de toets niet te moeilijk was.
- De uitslag van de toets is het meest nauwkeurig.

Wanneer op maat toetsen?

Voor primair onderwijs: als het niveau van de leerling minstens 1 jaar lager of hoger is dan het aantal jaren onderwijs dat de leerling gevolgd heeft, is op maat toetsen het meest zinvol. Bij de digitale toetsen kun je heel gemakkelijk kiezen voor toetsen op maat.

Voor VSO/PrO: hier geldt dat je altijd een toets op maat biedt, omdat deze systemen anders zijn opgezet dan de LVS-toetsen voor het primair onderwijs. Elke toets dekt twee leerjaren (VSO Arbeid/PrO, bijvoorbeeld groep 5/6) of sluit aan bij meerdere niveaus op de leerlijnen (VSO Dagbesteding, bijvoorbeeld niveau 7 tot 10 op de CED-leerlijnen mondelinge taal). Aangezien de volgsystemen volledig digitaal zijn, is het toetsen op maat eenvoudig te realiseren.

De digitale toetsen van Leerling in beeld zijn adaptief; de toets past zich aan het niveau van de leerling aan. Op die manier krijg je de meest nauwkeurige inschatting van het niveau van de leerling. **Let op!** Er is géén toegankelijke versie van de digitale toetsen voor leerlingen met een visuele beperking.

Tips voor het kiezen van een passend niveau

- **Gebruik de uitslag van de vorige afname:** schat vervolgens in hoeveel de leerling in de tussentijd vooruitgegaan is. Voor LVS 3.0 geldt dat je leerlingen die minder dan een half jaar vooruitgang hebben geboekt een tussentoets kunt voorleggen. Dit zijn eenvoudiger varianten van de toetsen voor de medio- en eindmomenten. De E4M5-toets bijvoorbeeld is een makkelijkere variant van de M5-toets.

Goed om te weten: bij Leerling in beeld zijn geen tussentoetsen meer beschikbaar. Bij de papieren toetsen ligt de set opgaven vast. De digitale toetsen van Leerling in beeld zijn adaptief; de toets past zich aan het niveau van de leerling aan. (De digitale toetsen zijn **niet aangepast** voor leerlingen met een visuele beperking.)

- **Kijk naar het competentiegevoel van de leerling:** is de leerling erg faalangstig? Kies dan eerder voor een toets die niet te moeilijk is.

- **Bekijk het onderwijsaanbod:** de toetsen reflecteren het onderwijsaanbod.

Leg de leerling geen toets voor waarin veel opgaven voorkomen waarvan de inhoud nog niet is behandeld. Bij het ene leergebied moet je hier meer rekening mee houden dan bij het andere leergebied. Bij Spelling is het bijvoorbeeld erg belangrijk, terwijl het bij Begrijpend lezen bijna niet speelt. In de inhoudsverantwoording van een toets zie je welke onderwerpen of categorieën aan bod komen.

Tip voor VSO/PrO: Gebruik tabel 1 in de handleiding (zie hoofdstuk 1, pagina 10) voor een algemene indicatie van het niveau van de toetsen. Bij twijfel kun je de inhoudsverantwoording lezen (zie hoofdstuk 4). Hier vind je een globale beschrijving van de inhoud, inclusief een aantal voorbeeldopgaven ([B](#)).

Door- en terugtoetsen

Je kunt de groei van een leerling goed volgen door maximaal twee keer per jaar te toetsen. In sommige gevallen kan doortoetsen of terugtoetsen nuttig zijn: als de uitslag op een toets geen betrouwbaar beeld van de vaardigheid geeft én je onvoldoende informatie geeft.

Stel bij de LVS-toetsen voor het primair en speciaal onderwijs vast hoe groot het verschil is tussen het functioneringsniveau (**B**) en het niveau van een toets:

- één jaar of minder: De uitslag is **voldoende betrouwbaar**. Door- of terugtoetsen is in principe niet nodig.
- meer dan één jaar: De meting van de toets is **onvoldoende nauwkeurig**. De leerling heeft óf heel veel fouten gemaakt óf bijna alles goed gemaakt. Overweeg of het nuttig is om in dezelfde periode de leerling opnieuw een passende toets voor te leggen of dat je hiermee wil wachten tot het volgende afnamemoment. Heb je genoeg informatie om het onderwijsaanbod te bepalen? Dan hoef je niet nogmaals te toetsen.

Tip! Meer weten over het toetsen van kinderen met een ver bovengemiddelde vaardigheid? Je leest het in deze [flyer](#).

Toetsen VSO Arbeid/PrO

Stel met behulp van tabel 3 vast of een toetsuitslag van een toets VSO Arbeid/PrO betrouwbaar is of niet (zie volgende pagina).

Tabel 3 | Informatie over de betrouwbaarheid van een functioneringsniveau (B)

per toets en per niveau voor de toetsen VSO Arbeid/PrO

	★		★★		★★★	
	betrouwbaar	minder betrouwbaar	betrouwbaar	minder betrouwbaar	betrouwbaar	minder betrouwbaar
Arbeid Begrijpend lezen	t/m M5M6	>M5M6	M4 t/m M7M8	<M4 en >M7M8	M6 t/m M8	<M6
Arbeid Taalverzorging	M6 t/m M7M8	>M6 en <M7M8	M6 t/m M7M8	<M6 en >M7M8	M6 t/m M8	<M6
Arbeid Rekenen-wiskunde	t/m M5M6	>M5M6	M4 t/m M7M8	<M4 en >M7M8	M6 t/m M8	<M6

betrouwbaar: Door- of terugtoetsen is in principe niet nodig.

minder betrouwbaar: De meting van de toets is onvoldoende nauwkeurig.

De leerling heeft óf heel veel fouten gemaakt of bijna alles goed gemaakt.

Overweeg of het nuttig is om in dezelfde periode deze leerling opnieuw een

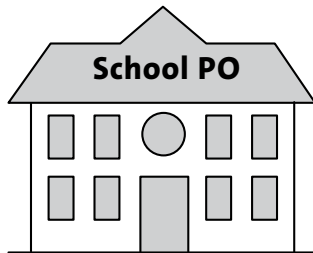
passende toets voor te leggen of dat je hiermee wil wachten tot het volgende afnamemoment. Heb je genoeg informatie om het onderwijsaanbod te bepalen? Dan hoef je niet nogmaals te toetsen.

Voorbeeld

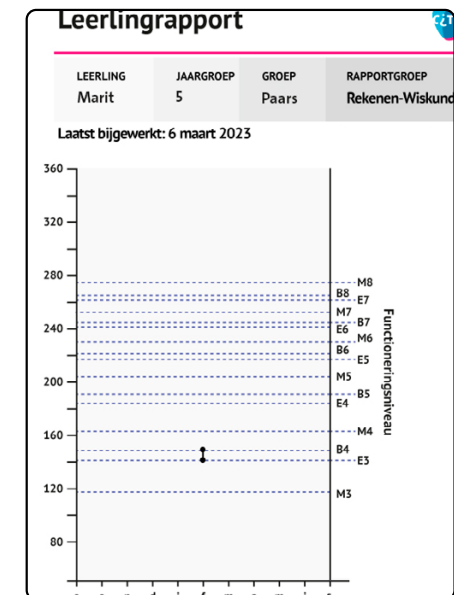
Als een leerling bijvoorbeeld bij de toets Arbeid Rekenen-wiskunde ★★★ bijna alles fout heeft gemaakt, zal zijn vaardigheidsscore (B) overeenkomen met een functioneringsniveau (B) rond M5 of zelfs M4 of M3. Omdat toets ★★★ voornamelijk opgaven op niveau van groep 6, 7 en 8 bevat, is geen betrouwbare uitspraak te doen of het functioneringsniveau (B) van de leerling bijvoorbeeld M5 is of misschien wel M4 of M3. Om dat goed te meten moet de leerling toets★★ (of toets★) maken.

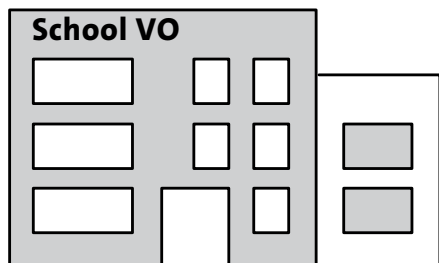
De functioneringsniveaus en niveaus op de leerlijnen worden in dit geval in de tabel weergegeven met een 'kleiner dan' of 'groter dan' teken. Je weet bij het genoemde voorbeeld door afname van de toets dat de score in elk geval beneden M6 ligt, maar niet hoe ver precies. Het functioneringsniveau (B) staat daarom weergegeven als <M6.

Voorbeelden uit de praktijk

Marit is 10 jaar en zit sinds kort op het sbo. Ze heeft bij Leerling in beeld Rekenen-Wiskunde de toets M5 gemaakt en een vaardigheidsscore (**B**) van 142 behaald. Het bijbehorende functioneringsniveau (**B**) is <M4. We hebben hiermee wel een indicatie van het niveau van Marit, maar kunnen er geen nauwkeurige uitspraak over doen. De toets 'paste' niet volledig bij het niveau van Marit waardoor ze niet optimaal de kans heeft gekregen om te laten zien wat ze kan (ze had bijna alle vragen fout). Omdat Marit nog niet zo lang op school zit, heeft haar leerkracht nog geen duidelijk idee van wat ze precies kan. Ze wil een exacte uitspraak over het niveau van Marit, daarom legt ze haar de toets E3 voor. Marit haalt op deze toets een vaardigheidsscore van 148. Haar functioneringsniveau is B4.

Ali zit in het VSO, uitstroom Dagbesteding. Hij is een vrolijke leerling met voldoende zelfvertrouwen. Hij werkt bij Rekenen-Wiskunde in boekjes én met concreet materiaal op niveau M3 en E3. In november maakte Ali een toets Rekenen ★★★ (niveau drie sterren) van het Cito Volgsysteem VSO Dagbesteding. Hij had bijna alle opgaven goed, en scoorde niveau >7/8 op de leerlijnen. De toets bevat wel opgaven van niveau 9 en 10 op de leerlijnen, maar er is geen betrouwbare uitspraak te doen of het beheersingsniveau 9/10 is behaald. Een volgende toetsperiode legt de docent hem de toets VSO Arbeid/PrO RW ★ (niveau één ster, vergelijkbaar met niveau groep 3/4) voor. Deze toets sluit aan bij het onderwijsaanbod (werken in boekjes met sommen). Het kan zijn dat de één-ster-toets wat lastig is, maar het is een vaardigheidstoets; hij hoeft dus niet alle opgaven goed te maken. Aangezien Ali voldoende zelfvertrouwen heeft, is de kans groot dat hij met een wat moeilijkere toets overweg kan.

Vragen uit de praktijk

Vraag 1: Hoe zijn de toetsen van Cito voor so en vso gekoppeld aan het Doelgroepenmodel?

Cito heeft in overleg met de Werkgroep Landelijk Doelgroepenmodel een koppeling gemaakt tussen de zeven doelgroepen en de toetsen voor so en vso. Uitgangspunt hiervoor vormden de meest logische toetsen aan het einde van het so en aan het einde van het vso. Voor deze koppeling is met name gekeken naar de volgende onderdelen in het Doelgroepenmodel:

- **Didactisch functioneringsniveau (B)**

Dit is voor het so gebruikt voor een koppeling met de toetsen speciale leerlingen/toetsen 3.0. Voor het vso vormde dit functioneringsniveau (B) het uitgangspunt voor de koppeling met de toetsen VSO Arbeid/PrO.

- **Leerstandaard**

Dit is voor het so gebruikt voor een koppeling met de zml-toetsen. Voor het vso is deze rij gebruikt voor een koppeling met de toetsen VSO Dagbesteding.

Een overzicht met alle koppelingen vind je [hier](#).

Vraag 2: Waarom worden bij de toetsen Taalverzorging van het Volgsysteem VSO Arbeid/PrO alleen functioneringsniveaus **(B) vanaf M6 gerapporteerd?**

De toetsen Taalverzorging voor VSO/PrO zijn gekoppeld aan de toetsen Taalverzorging voor het primair onderwijs. De toetsen Taalverzorging voor het primair onderwijs zijn pas vanaf groep 6 beschikbaar. Wanneer een leerling dit niveau niet haalt, wordt <M6 gerapporteerd. Uitzondering hierop is het onderdeel Spelling werkwoorden. Deze toetsen uit 2015 waren pas vanaf groep 7 beschikbaar. Wanneer een leerling dit niveau niet haalt, wordt <M7 gerapporteerd.

Vraag 3: Mijn leerlingen zijn medio groep 3 nog niet toe aan de M3 toets van Rekenen-Wiskunde. Wat nu?

Neem dan aan het eind van groep 3 de eerste rekentoets af. Bepaal aan de hand van de inhoud van de toets welke toets het beste past: M3 of E3.

Hoofdstuk 3 | Optimale toetsomstandigheden creëren

Samengevat

1 Toets **'gewoon'** waar mogelijk en **'speciaal'** waar nodig.

2 Wil je de **toetsresultaten vergelijken** met de **normgroep (B)**?

Pas dan alleen de toetsomstandigheden aan en niet het toetsconcept.

3 **Registreer** de aanpassingen in je **leerlingadministratiesysteem**.

4 **Stem** de aanpassing(en) **af** met je collega's.

Optimale toetsomstandigheden creëren

“Tim heeft vaak moeite om zijn aandacht bij de les te houden.

Terwijl ik de toets Rekenen-Wiskunde afneem in de groep, neemt de intern begeleider Tim apart. Zo kan hij de toets in alle rust maken.”

“Een paar leerlingen in mijn groep hebben veel moeite met lezen.

Ik neem hen apart in een groepje en lees de teksten van de toets Begrijpend lezen voor.”

Dit zijn voorbeelden van veelgebruikte aanpassingen aan de afnamecondities.

Toch twijfelen sommige leerkrachten. Is het wel verstandig om te doen? Is de uitslag nu nog wel betrouwbaar? Toetsen zijn zorgvuldig samengesteld om een bepaald concept, bijvoorbeeld Begrijpend lezen of Rekenen-Wiskunde te meten. Het aantal opgaven, het soort opgaven én de afnamecondities hebben invloed op wat een toets meet én hoe nauwkeurig de uitkomsten zijn. De afnamecondities vind je terug in de afname-instructies.

Toetsomstandigheden versus toetsconcept

Soms is het nodig om de afnamecondities te veranderen. Op die manier kun je een toets geschikt maken voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften.

Als je de toetsomstandigheden aanpast, zoals in het voorbeeld van Tim, dan meet de toets nog steeds het concept 'Rekenen-Wiskunde'. De score van Tim kan vergeleken worden met de scores van zijn klasgenoten én een normgroep

(B). Echter, als je een aanpassing doet die het toetsconcept verandert,

meet de toets iets anders dan wat bedoeld was te meten. Lees je de toets

Begrijpend lezen voor, of maak je gebruik van de auditief ondersteunde digitale toets Begrijpend lezen? Dan meet je niet meer zuiver het concept 'begrijpend' lezen, maar iets dat het midden houdt tussen begrijpend luisteren en begrijpend lezen. De scores van deze leerlingen zijn dan niet (goed) meer te vergelijken met andere leerlingen of de normgroep **(B)**.

Scholen maken soms bewust de keuze om voor enkele leerlingen het toetsconcept aan te passen. Dat hoeft op zich geen probleem te zijn, mits je je realiseert wat de consequenties zijn.

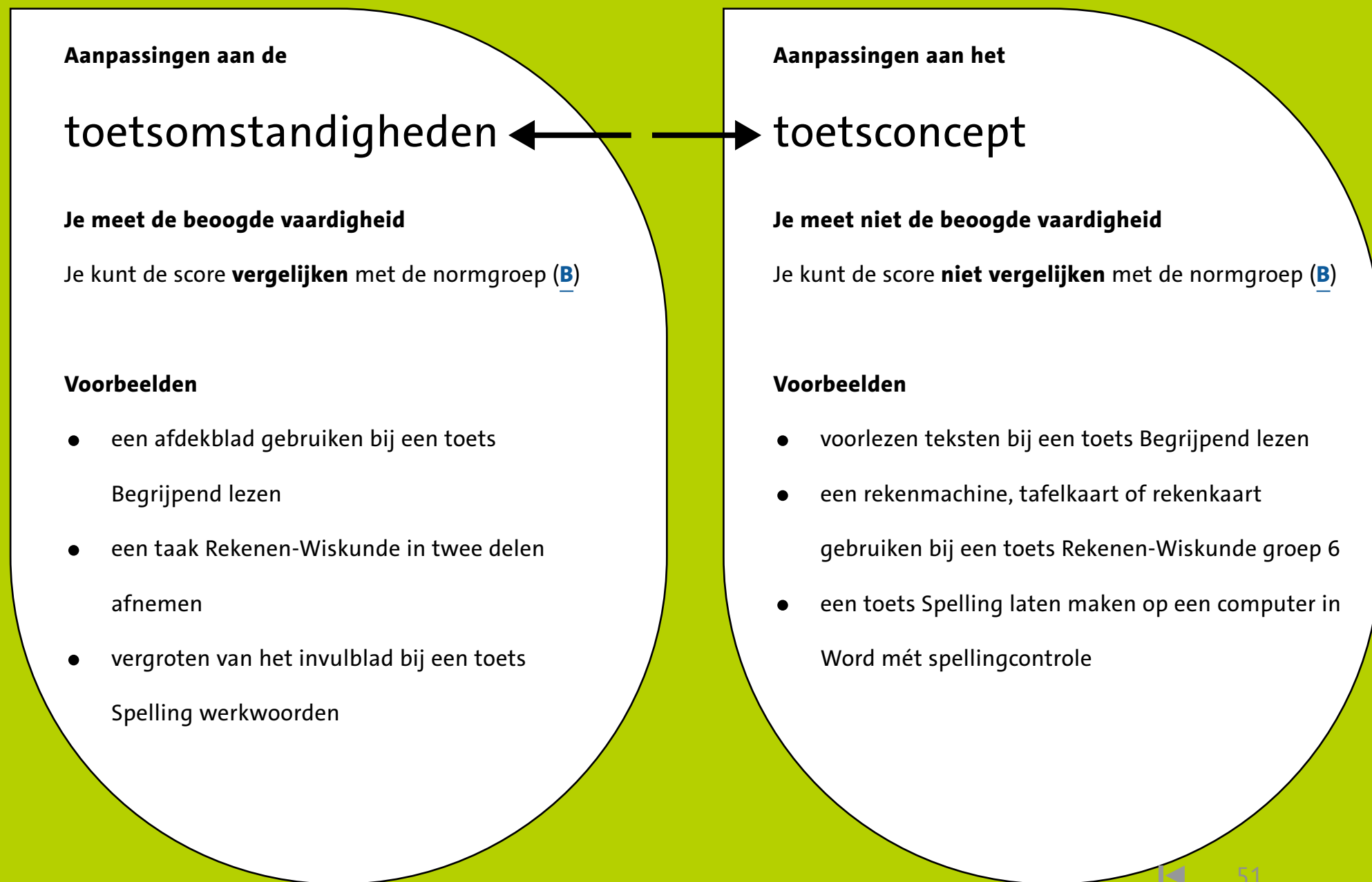
MasterplanDyslexie.nl, Cito en Stichting Dyslexie gaan in de flyer [Toetsen van begrijpend lezen bij dyslectische leerlingen](#) in op uitzonderlijke gevallen waarin een toets onder aangepaste condities afnemen zinvol of zelfs noodzakelijk is. Er is een auditieve versie die specifiek ontwikkeld is voor leerlingen met een dyslexieverklaring. Deze zou beredeneerd ook bij andere leerlingen kunnen worden ingezet.

Door het afnemen van een auditief ondersteunde toets test je de vaardigheid 'begrijpend lezen' niet zuiver. Hierdoor is de uitslag van deze toets niet te vergelijken met de landelijke groep. Wel krijg je een indicatie van tekstbegrip door de jaren heen. Bij het analyseren van en communiceren over de toetsresultaten is het van belang mee te nemen welke versie (regulier/audio) de leerling heeft gemaakt.

Hulpmiddelen en overcompensatie

Geef je een leerling met dyscalculie een rekenmachine bij een LVS-toets Rekenen-Wiskunde? Of gebruikt een leerling met dyslexie bij de LVS-toets Spelling de spellingcontrole op de computer? Dan spreken we van overcompensatie. De leerlingen van de normgroep (B) hebben deze hulpmiddelen ook niet gebruikt. Deze leerling heeft nu een groot voordeel ten opzichte van zijn klasgenoten. Het uitdelen van kladpapier of een afdekblad heeft geen consequenties voor het gebruik van de normen; de leerlingen in de normgroep (B) mochten deze hulpmiddelen ook gebruiken.

Figuur toetsomstandigheden versus toetsconcept

Wat is ons advies?

Toets 'gewoon' waar mogelijk, en 'speciaal' waar nodig. Jij weet wat jouw leerling nodig heeft; laat de toets daarom zoveel mogelijk aansluiten bij het onderwijs.

Voorbeelden

Krijgt de leerling standaard lesmateriaal vergroot aangeboden? Dan is waarschijnlijk een vergrote versie van de standaard toetsen voldoende.

Of krijgt de leerling doorgaans extra tijd voor zijn rekenopgaven? Geef de leerling dan ook voor de toets extra tijd.

Welke aanpassing je ook doet:

- Stem de aanpassing af met je collega's en vraag je af: meet ik nog wel wat ik wil meten? En kan ik de normtabellen nog wel gebruiken?
- Registreer de aanpassingen in je leerlingvolgsysteem, en benoem het bij een overdracht aan bijvoorbeeld een collega, een andere school of een orthopedagoog.

Voorbeeld

'De rekenvaardigheid van Karim is vergelijkbaar met die van zijn groepsgenoten, mits hij gebruikmaakt van de tafelkaarten.'

Bekijk **tabel 4** met de meest voorkomende situaties en tips om de toetsomstandigheden aan te passen. Je bent vrij in je keuze voor een aanpassing.

Voorbeeld

Ben je gewend voor een leerling met ernstige rekenproblemen een markeerstift te gebruiken? Dan mag dat ook als er geen bolletje bij staat in de tabel.

Staat jouw aanpassing niet in de tabel? Hanteer dan de richtlijnen onder het kopje 'Wat is ons advies?'.

Tip! Aanpassing aan het toetsconcept of de toetsomstandigheid? Test jouw kennis met de gratis [check](#).

Tabel 4a | Aanpassen toetsomstandigheden

Aanpassing >	voorlezen	individuele afname	extra pauzes	verlengen van de toetstijd ¹	digitale afname
Situatie van de leerling v					
heeft behoefte aan voorspelbaarheid	●	–	–	–	–
heeft moeite om de juiste informatie in het opgavenboekje te vinden	–	–	–	–	–
heeft moeite met het invullen van het antwoordblad	–	–	–	–	●
heeft ernstige rekenproblemen ³	●	●	●	●	●
heeft moeite zich te concentreren	–	●	> 4 ●	–	●
werkt langzamer dan gemiddeld	–	●	–	●	●

Toelichting superscript 1-4 volgt na tabel 4a

Vervolg tabel 4a (deel 2 van 2)

Aanpassing >	vooraf opgaven- typen door- lopen	gebruik afdekbladen	gebruik kleuren en/ of markeer- stift ²	in opgaven- boekje laten werken
Situatie van de leerling v				
heeft behoefte aan voorspelbaarheid	●	–	–	–
heeft moeite om de juiste informatie in het opgavenboekje te vinden	–	●	●	–
heeft moeite met het invullen van het antwoordblad	–	–	–	●
heeft ernstige rekenproblemen ³	–	–	–	–
heeft moeite zich te concentreren	–	●	–	–
werkt langzamer dan gemiddeld	–	–	–	–

Toelichting superscript 1-4 volgt na deze pagina

Toelichting superscript 1-4 tabel 4a

- 1** Alle toetsen, behalve de toetsen op het gebied van technisch lezen, zijn niet aan tijd gebonden. Geef leerlingen daarom voldoende tijd om de opgaven te maken.
- 2** Wanneer de gebruikte markeringen in een toets voor de leerling niet duidelijk genoeg zijn, kun je de bedoelde informatie in plaatjes inkleuren (denk aan het markeren van getallen in een rekenopgave) of met een markeerstift bedoelde tekstfragmenten markeren (bij begrijpend lezen). Let op: markeer alleen fragmenten waarnaar in de opgave wordt verwezen. Markeren van kernzinnen of andere zinnen waarin een antwoord van een vraag te vinden is, is niet toegestaan.
- 3** Aanvullende informatie hierover lees je in [deze flyer](#).
- 4** Het inlassen van een pauze en het opdelen van een taak in twee delen is toegestaan, mits de leerling in de pauze niet nog even wat informatie kan opzoeken. Bij Begrijpend lezen doe je dit alleen in uitzonderingssituaties. Door de toets af te breken wordt het maken van de toets gemakkelijker

voor de leerling, want tekstbegrip hangt nauw samen met een goede concentratie. Kies je voor deze aanpassing? Laat de leerling in dat geval stoppen op een moment dat alle opgaven bij een tekst gemaakt zijn.

Tabel 4b | Aanpassen toetsomstandigheden

Aanpassing >	voorlezen ¹	individuele afname	extra pauzes	vergroten van teksten en plaatjes ²	verlengen van toetstijd ³	digitale afname
Situatie van de leerling v						
heeft visusproblemen ⁸	●	—	●	●	●	—
heeft dyslexie ⁹	> 10 ●	●	●	●	●	●
heeft een taalontwikkelingsstoornis	●	●	●	—	●	●
heeft gehoorproblemen ¹¹	—	—	—	—	—	—
is gebaat bij visuele ondersteuning in NmG	—	—	—	—	—	—
heeft moeite met schrijven (door motorische problemen)	—	> 12 ●	—	—	—	> 13 ●
heeft autisme	●	●	●	—	●	●

Vervolg tabel 4b (deel 2 van 2)

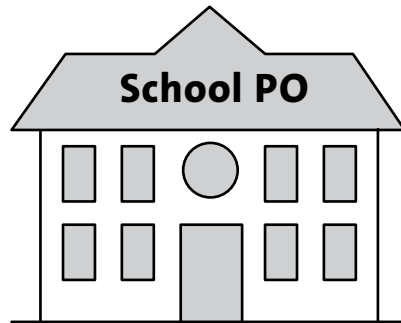
Aanpassing >	gebruik afdekbladen	aanbieden loep ⁴	gebruik goede kleur- contrasten ⁵	gebruik kleuren en/ of markeer- stift ⁶	NmG of NGT ⁷
Situatie van de leerling v					
heeft visusproblemen ⁸	●	●	●	●	–
heeft dyslexie ⁹	●	–	–	●	–
heeft een taalontwikkelingsstoornis	●	–	–	●	●
heeft gehoorproblemen ¹¹	–	–	–	–	●
is gebaat bij visuele ondersteuning in NmG	–	–	–	–	●
heeft moeite met schrijven (door motorische problemen)	–	–	–	–	–
heeft autisme	●	–	–	●	–

Toelichting superscript 1-13 tabel 4b

- 1** Voorlezen wordt afgeraden bij de toets Begrijpend lezen.
- 2** De standaardvergroting is van A4 naar A3 (141%).
- 3** Alle toetsen, behalve de toetsen op het gebied van technisch lezen, zijn niet aan tijd gebonden. Geef leerlingen daarom voldoende tijd om de opgaven te maken.
- 4** Ook andere hulpmiddelen waarmee de leerling beter kan zien, zijn toegestaan.
- 5** Kopieer de toets bijvoorbeeld op geel papier of leg een gele sheet over de toets heen.
- 6** Wanneer de gebruikte markeringen in een toets voor de leerling niet duidelijk genoeg zijn, kun je de bedoelde informatie in plaatjes inkleuren (denk aan het markeren van getallen in een rekenopgave) of met een markeerstift bedoelde tekstfragmenten markeren (bij Begrijpend lezen). Let op: markeer alleen fragmenten waarnaar in de opgave wordt verwezen. Markeren van kernzinnen of andere zinnen waarin een antwoord van een vraag te vinden is, is niet toegestaan.
- 7** Gebruik bij voorkeur de [aangepaste versies voor doven en slechthorenden](#) en/of volg de [richtlijnen voor toetsafname bij slechthorende en dove leerlingen](#) die we samen met Sprong Vooruit en Siméa opstelden.

- 8** Voor het toetsen van leerlingen die blind of slechtziend zijn stelden wij samen met Bartiméus en Visio richtlijnen op (zie Bijlagen).
- 9** [Flyer](#) met aanvullende informatie over hulpmiddelen en aanpassingen in toetsen.
- 10** Let op: bij Begrijpend lezen mag je in uitzonderlijke gevallen toch voorlezen volgens de [richtlijnen](#) van MasterplanDyslexie.nl, Cito en Stichting Dyslexie.
- 11** Tijdelijk gehoorprobleem? Verzet de afname.
- 12** Laat de leerling bij meerkeuzeopgaven het antwoord zeggen of aanwijzen en noteer het antwoord van de leerling.
- 13** Leg een digitale toets voor, of laat de leerling in een document werken. Maak vooraf een document waarin de opgavennummers al staan weergegeven en waarin de leerling zijn antwoorden kan intypen. Laat je bij een papieren toets Spelling de antwoorden op de computer typen? Let er dan op dat de spellingcontrole uit staat. Of overweeg een digitale toets.

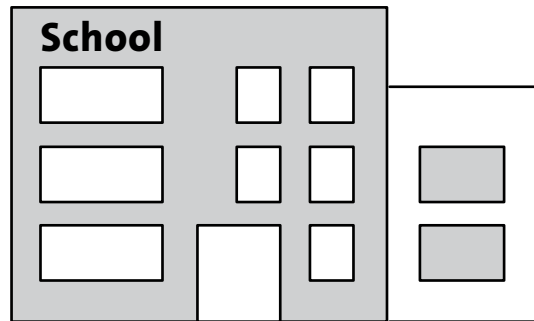
Voorbeelden uit de praktijk

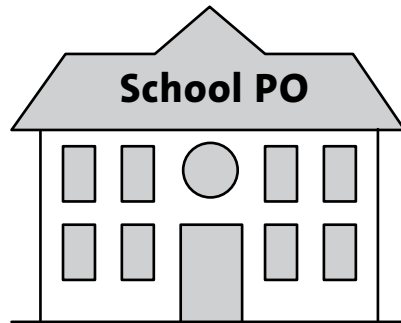
Samira zit op een reguliere basisschool en heeft een taalontwikkelingsstoornis.

De toetsen Begrijpend lezen kosten haar door haar taalproblemen erg veel energie. Daarom maakt de leerkracht voor Samira een uitzondering en spreidt zij de afname van een taak Begrijpend lezen over twee dagen. Ook maakt Samira de toets in een aparte ruimte. De leerkracht houdt deze aanpassing bij in het LAS zodat zij en toekomstige leerkrachten hiermee rekening houden bij een volgende afname en de interpretatie van de scores.

Vervolg voorbeelden uit de praktijk

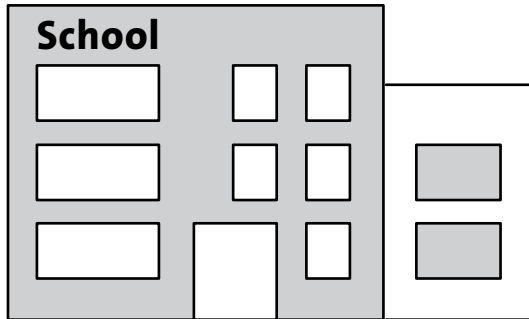
Julan heeft veel moeite zich te concentreren op een toets. Hij werkt graag met een afdekblad. Bij een klassikale afname verschuift hij het blad zelf, en bij een individuele afname helpt de leerkracht hem hier soms bij.

Er zijn scholen die bewust kiezen voor digitale toetsen in plaats van papieren toetsen. Naast voordelen voor de leerkracht (zoals geen nakijkwerk en direct beschikbare rapportages) heeft dit ook voordelen voor de leerling.

Zo kunnen leerlingen in hun eigen tempo werken en zien ze maar één opgave tegelijkertijd in beeld. Vaak kunnen leerlingen zich ook beter concentreren.

Vervolg voorbeelden uit de praktijk

Sem heeft autisme. Daarom heeft hij meer tijd nodig om informatie te verwerken. De leerkracht reserveert voor hem dan ook extra tijd voor het maken van een toets. Ook maakt Sem de toets Rekenen-Wiskunde in een apart kamertje. Hij raakt dan minder afgeleid door prikkels in de klas.

Vragen uit de praktijk

Vraag 1: Mag ik moeilijke woorden uit teksten van de toetsen Begrijpend lezen uitleggen?

Woordenschat maakt deel uit van de vaardigheid begrijpend lezen. Wij raden daarom af om (moeilijke) woorden die in de toets voorkomen voorafgaand aan of tijdens de toetsafname uit te leggen. De resultaten van je leerlingen zijn dan namelijk niet betrouwbaar; ze scoren - onterecht - hoger. Bij de behandeling van de voorbeeldopgaven (**B**) mag je wel begrippen uitleggen die verband houden met de afname-instructies, zoals 'omcirkelen' of 'opgave'.

Als een leerling tijdens de afname naar de betekenis van een woord vraagt, stimuleer de leerling dan om zelf een antwoord te geven. Als de leerling het echt niet weet, zeg dan bijvoorbeeld: "Kies maar het antwoord dat je het beste lijkt."

Vraag 2: Een tolk vertaalt mijn lessen naar de Nederlandse Gebarentaal (NGT) voor een leerling die ernstig slechthorend is. Mag de tolk ook de toetsopgaven gebaren?

Dit raden wij af om verschillende redenen:

- 1 Een opgave kan niet letterlijk worden vertaald naar NGT of Nederlands met Gebaren (NmG); er is altijd sprake van interpretatie. Door die interpretatie is de afname niet meer gestandaardiseerd.
- 2 In de vertaling naar NGT of NmG kan onbedoeld informatie gegeven worden over het goede antwoord. De afname is dan niet helemaal valide, oftewel: je meet niet precies wat je wilt meten.

Voor leerlingen die hun onderwijsaanbod in NmG of NGT aangeboden krijgen, ontwikkelden we samen met het Nederlands Gebarentaalcentrum (NGc) en Sprong Vooruit [aangepaste toetsen](#). Deze toetsen bestaan uit filmpjes waarin een tolk van het NGc de opgaven aanbiedt in NmG: gestandaardiseerd en valide.

Er zijn filmpjes beschikbaar bij de toetsen Rekenen-Wiskunde 3.0 voor groep 3 t/m 6 en Spelling 3.0 voor groep 3 en 4. Bij Leerling in beeld zijn filmpjes opgenomen bij de toetsen Rekenen/Wiskunde en Spelling voor groep 3 t/m 5. Voor Rekenen/Wiskunde groep 6 t/m 8 worden de filmpjes de komende jaren ontwikkeld. Voor Spelling groep 6 t/m 8 is hier nog geen informatie over. Houd de [webpagina](#) in de gaten voor de laatste ontwikkelingen.

Begrippenlijst

Functioneringsniveau | Het functioneringsniveau geeft aan met welk niveau van leerlingen in het reguliere basisonderwijs de behaalde toetsscore van de leerling te vergelijken is.

Voorbeeld

Een leerling behaalt op een Leerling in beeld-toets Begrijpend lezen M5 een vaardigheidsscore van 8. Deze vaardigheidsscore komt overeen met de vaardigheidsscore van een gemiddelde leerling in het regulier basisonderwijs op het toetsmoment M4 (januari groep 4). Dan is het functioneringsniveau van de leerling M4. Meer lezen? Bekijk ook onze [flyer Toetsscore, vaardigheidsscore ... en dan?](#)

Methodegebonden toetsen | Methodegebonden toetsen zijn toetsen die een uitgeverij bij haar methode levert. Het zijn beheersingstoetsen die nagaan of de leerling de (recent aangeboden) lesstof uit de methode beheerst. In de meeste gevallen kan het grootste deel van de leerlingen een beheersingstoets (bijna) foutloos kan maken.

Methodeonafhankelijke toetsen | Methodeonafhankelijke toetsen brengen een of twee keer per jaar in beeld wat de leerling weet en kan. Het zijn vaardigheidstoetsen, dat betekent dat er opgaven van verschillende niveaus in de toetsen zitten. Zo kan een leerkracht het verschil bepalen tussen zwakkere, gemiddelde en sterkere leerlingen. Deze toetsen meten het niveau van een leerling ten opzichte van andere leerlingen of ten opzichte van een eerdere afname. Omdat de toetsen gebruikt worden om een leerling te volgen, worden de toetsen ook wel volgsysteemtoetsen genoemd.

Normgroep | De groep leerlingen waarmee je een individuele leerling kunt vergelijken, om te kunnen bepalen hoe hij zich ontwikkelt. Bij de toetsen van het Cito Volgsysteem bestaat de normgroep uit de groep leerlingen die op hetzelfde afnamemoment, bijvoorbeeld eind groep 5, een toets hebben gemaakt.

Toetsscore | Het totaal aantal opgaven dat een leerling goed heeft gemaakt.

Vaardigheidsniveau | Vaardigheidsscore omgezet naar de aanduiding I t/m V of A t/m E. Zo is te zien hoe de leerling scoort ten opzichte van leeftijdgenoten.

Vaardigheidsschaal | Een meetlat waardoor toetsresultaten van een bepaald leergebied, bijvoorbeeld spelling, met elkaar te vergelijken zijn. Het aantal goed gemaakte opgaven bij de ene toets is niet zomaar vergelijkbaar met het aantal goed gemaakte opgaven bij een andere toets voor dezelfde vaardigheid. De toetsen zijn verschillend in inhoud, lengte en/of moeilijkheidsgraad. Om de prestaties op verschillende toetsen te vergelijken, zet je de toetsscore om naar een vaardigheidsscore op een onderliggende vaardigheidsschaal.

Vaardigheidsscore | Het aantal goed gemaakte opgaven bij de ene toets is niet zomaar vergelijkbaar met het aantal goed bij een andere toets voor dezelfde vaardigheid. De toetsen zijn verschillend in inhoud, lengte en/of moeilijkheidsgraad. Om de prestaties op verschillende toetsen te vergelijken, zet je de toetsscore om naar een score op een onderliggende vaardigheidsschaal: de vaardigheidsscore.

Voorbeeldopgaven | Opgaven die zijn bedoeld om de leerling te laten oefenen met de opgavenvorm die in de toets voorkomt. Het gaat om het oefenen van de toetsvorm, niet om het oefenen van de toetsinhoud.

Bijlagen | Inhoud

Toelichting

Dit is een interactief pdf-bestand. Op een pc kun je ook binnen dit bestand navigeren door op te klikken. Elke bijlage begint op een apart tabblad en heeft een zelfde opbouw: eerst een overzicht van de 'standaard' aanpassingen, daarna een paar voorbeelden van aanpassingen (indien van toepassing).

Klik je linksonder op **binnen de bijlagen** dan navigeer je naar de inhoud van de bijlagen.

Klik je linksonder op **in het eerste deel van het document** (voor de bijlagen) dan navigeer je naar de inhoud van Hoofdstuk 1, 2, 3 en de Begrippenlijst.

Inhoud bijlagen

Bijlage 1 Inleiding en algemene aanpassingen Kleuter in beeld, Leerling in beeld, Cito Volgsysteem VO en VSO PrO	77
Bijlage 2 Aanpassingen slechtziendenversies Leerling in beeld	80
Begrijpend lezen slechtziendenversie	81
Rekenen-Wiskunde slechtziendenversie	87
Taalverzorging slechtziendenversie	100
Woordenschat slechtziendenversie	105
AVI slechtziendenversie en brailleversie	110
DMT slechtziendenversie en brailleversie	111
Begrijpend luisteren slechtziendenversie en brailleversie	115

Bijlage 3 Aanpassingen Kleuter in beeld	117
Kleuter in beeld-Taal slechtziendenversie en brailleversie	118
Voorbeeld Woordenschat (Luisteren gaat op een vergelijkbare manier)	121
Kleuter in beeld-Rekenen slechtziendenversie en brailleversie	125
Bijlage 4 Aanpassingen VSO Dagbesteding	133
VSO Dagbesteding Taal slechtziendenversie en brailleversie	134
VSO Dagbesteding Rekenen slechtziendenversie en brailleversie	138
Bijlage 5 Aanpassingen slechtziendenversies Cito Volgsysteem VO Toets 0, 1, 2 en 3	142
Nederlands en Engels leesvaardigheid slechtziendenversie	143
Rekenen-Wiskunde slechtziendenversie	151

Bijlage 1 | Inleiding en algemene aanpassingen Kleuter in beeld, Leerling in beeld, Cito Volgstelsel VO en VSO PrO

In deze bijlage kun je lezen welk type aanpassingen we (standaard) doen in de slechtziendenversies van toetsen (Kleuter in beeld, Leerling in beeld, Cito Volgstelsel VO en VSO PrO). We beschrijven dit op hoofdlijnen, om je een eerste indruk te geven van de slechtziendenversies. Bij het toegankelijk maken van onze toetsen voor slechtziende leerlingen volgen we een aantal algemene richtlijnen.

We doen een aantal zaken standaard, maar er is ook veel maatwerk, bijvoorbeeld:

- per vakgebied
- per (doel)groep
- per tekst en/of opgave

De richtlijnen/aanpassingen zijn het resultaat van samenwerking met specialisten van Visio en Bartiméus.

Uitgangspunten bij aanpassen

- Zo dicht mogelijk bij het origineel blijven.
 - Alleen aanpassen wat nodig is.
 - Bij voorkeur alle opgaven behouden. (Dat lukt niet altijd.)
- 100% geschikt maken voor iedereen, is niet haalbaar.
 - Daarvoor zijn er te veel verschillende visusproblemen en persoonlijke wensen/voorkeuren.
 - We kiezen voor aanpassingen waarmee we zo veel mogelijk leerlingen vooruit helpen.
- Aanpassingen die ervoor zorgen dat leerlingen minder (of niet) gehinderd worden door hun visuele beperking.

Slechtziendenversie – Voorbeelden van ‘standaard’ aanpassingen

- Vergrote teksten (alles in schreefloos lettertype)
- Meer eenduidige en duidelijke lay-out
 - Zo veel mogelijk een vaste structuur (bijv. positie afbeeldingen)
 - Zo veel mogelijk links uitlijnen

- Afbeeldingen met beter zichtbare contrasten en duidelijkere lijnen
- Omschrijvingen bij afbeeldingen (indien nodig)
- Afbeeldingen die niets toevoegen, laten vervallen

Afname-instructie (brailleversie en slechtziendenversie)

- Bij elke aangepaste toets
- Is een aanvulling op de reguliere handleiding
- Bevat informatie die specifiek over de brailleversie en/of slechtziendenversie gaat

Omrekenstabellen (brailleversie en slechtziendenversie)

- Alleen bij toetsen waarin opgaven zijn vervallen
- Corrigeren voor vervallen opgaven (deze worden niet meegerekend)
- Documenten omrekenstabellen bevatten
 - Stappenplan omzetten gerapporteerde score naar score op brailleversie of slechtziendenversie
 - Omreken tabel van de betreffende toets(en)
- Bij Leerling in beeld zijn de omrekenstabellen opgenomen in de afname-instructie

Bijlage 2 | Aanpassingen slechtziendenversies Leerling in beeld

Begrijpend lezen slechtziendenversie

'Standaard' aanpassingen (voorbeelden)

- Opbouw bladzijde: eerst plaatje, dan tekst, dan opgave(n)
- Tekst en opgaven zichtbaar zonder te moeten bladeren
 - beide op 1 pagina óf
 - tekst op linkerpagina en opgaven op rechterpagina naast elkaar óf
 - losse tekst- en opgavenboekjes (vanaf groep 6)
- Tekst herhalen wanneer tekst en opgaven niet op 1 spread (= linker- en rechterpagina) passen, zodat je niet hoeft te bladeren
- Plaatjes simpeler: strakker, minder details (indien nodig)
- Beter kleur- en helderheidscontrast in de plaatjes (indien nodig)
- Plaatje soms weglaten (bijvoorbeeld als het heel onduidelijk is en niets toevoegt)
- Oplossing voor regelnummers (verwijzing naar bepaalde regels met behulp van een verticale streep in de kantlijn met het bijbehorende vraagnummer ervoor)
- Oplossing voor vragen over websites
- Sommige opgaven(typen) vervallen

Voorbeeld 1 – Begrijpend lezen – aanpassing regelnummers

Voorbeeld reguliere versie

2 Wij zijn Gertjan en Jaap. We zijn twee leerlingen van basisschool
3 De Flierefluiters.
4 Gisteren hoorden wij iets verschrikkelijks van onze meester.
5 Namelijk dat ons schoolplein kleiner wordt gemaakt. Er wordt
6 zomaar een stuk weggehaald! Er moeten op dat stuk nieuwe
7 huizen gebouwd worden.
8 We snappen dat dit leuk is voor de mensen die er gaan wonen,
9 maar voor ons is dit echt een ramp! Wij zijn met heel veel
10 kinderen en dan hebben we te weinig ruimte om te spelen.
11 En spelen is toch zo gezond voor kinderen?

5 Lees: Wij zijn ... spelen. (r. 9 en 10)
Wat doen Gertjan en Jaap in deze zin?

- A Ze doen een voorstel.
- B Ze geven een uitleg.
- C Ze maken een grap.
- D Ze verzinnen een smoes.

Voorbeeld slechtiendenversie

Wij zijn Gertjan en Jaap. We zijn twee leerlingen van basisschool De Flierefluiters.

Gisteren hoorden wij iets verschrikkelijks van onze meester. Namelijk dat ons schoolplein kleiner wordt gemaakt. Er wordt zomaar een stuk weggehaald! Er moeten op dat stuk nieuwe huizen gebouwd worden.

- 5 | We snappen dat dit leuk is voor de mensen die er gaan wonen, maar voor ons is dit echt een ramp! Wij zijn met heel veel kinderen en dan hebben we te weinig ruimte om te spelen. En spelen is toch zo gezond voor kinderen?

- 5 | Lees het stuk met 5 ervoor.
Daar staat: Wij zijn (...) spelen.

Wat doen Gertjan en Jaap in deze zin?

- A Ze doen een voorstel.
- B Ze geven een uitleg.
- C Ze maken een grap.
- D Ze verzinnen een smoes.

Voorbeeld 2 – Begrijpend lezen – aanpassing websites

Voorbeeld reguliere versie

- V2** Lucas gaat naar een tentoonstelling over dinosauriërs. Hij heeft gehoord dat daar ook een film wordt vertoond en wil weten hoe laat de film begint. Lucas kijkt op de website.
Op welke link moet hij klikken?

The image shows a screenshot of a website. At the top, there is a search bar containing the URL `http://www.livingdinosaurs.nl`. Below the search bar is a blue navigation bar with the following links: Home, Over ons, Over Rotterdam, and Veelgestelde vragen. To the left of the main content area is a vertical menu with the following items: A → E-tickets, B → Dagprogramma, C → Bezoekers, Groepen, D → Rondleidingen, and Contact. To the right of the menu is a large illustration of a green Stegosaurus dinosaur with brown plates on its back, standing on a small patch of ground.

Voorbeeld slechtziendenversie

- V3** Lucas gaat naar een tentoonstelling over dinosauriërs. Hij heeft gehoord dat daar ook een film wordt vertoond en wil weten hoe laat de film begint. Lucas kijkt op de website.
Op welke link moet hij klikken?

http://www.livingdinosaurs.nl	
Home Over ons Over Rotterdam Veelgestelde vragen	
A E-tickets	
B Dagprogramma	
C Bezoekers	
Groepen	
D Rondleidingen	
Contact	

Voorbeeld 3 – Begrijpend lezen – een opgavetype dat vervalt

In onderstaande opgave wordt bij elk alternatief naar een ander stukje van de tekst verwezen. Dit zorgt voor veel zoekwerk binnen de tekst.

Voorbeeld reguliere versie

- 9** In welke zin probeert de schrijfster de lezers vooral over te halen het boek te lezen?
- A In: Het duurt ... gebeurde. (r. 24)
 - B In: Over 'Die ... boek. (r. 36 en 37)
 - C In: Het is ... voelen. (r. 37 en 38)
 - D In: Kortom, een ... bladzijde. (r. 38 en 39)

Rekenen-Wiskunde slechtziendenversie

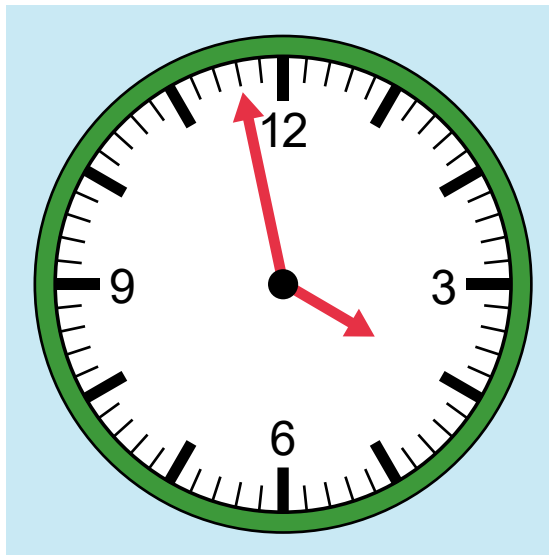
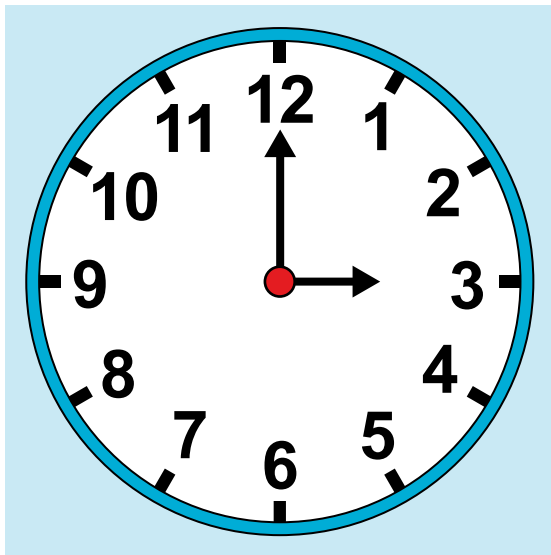
'Standaard' aanpassingen (voorbeelden)

- Opgavenummer boven de opgave
- Dikke streep tussen twee opgaven (indien nodig)
- Aangepaste klokken
- Aangepaste euromunten en eurobiljetten
- Aangepaste grafieken en diagrammen
- Aangepaste blokkenbouwsels
- Plaatjes simpeler: strakker, minder details (indien nodig)
- Beter kleur- en helderheidscontrast in de plaatjes (indien nodig)
- Plaatje soms weglaten (bijvoorbeeld als het heel onduidelijk is en niets toevoegt)
- Tekst in plaatjes 'rechttop en recht van voren'
- Lettergrootte breuken gelijk aan de rest van de tekst
- Géén teksten volledig in HOOFDLETTERS
- Sommige opgaven(typen) vervallen

Voorbeeld 1 – Rekenen-Wiskunde – aanpassing klokken

In de slechtziendenversie gebruiken we een simpele klok. De grote wijzer van de klok is wat korter dan normaal, zodat de wijzer niet overlapt met de cijfers op de klok. Soms is maatwerk nodig (zie de tweede afbeelding).

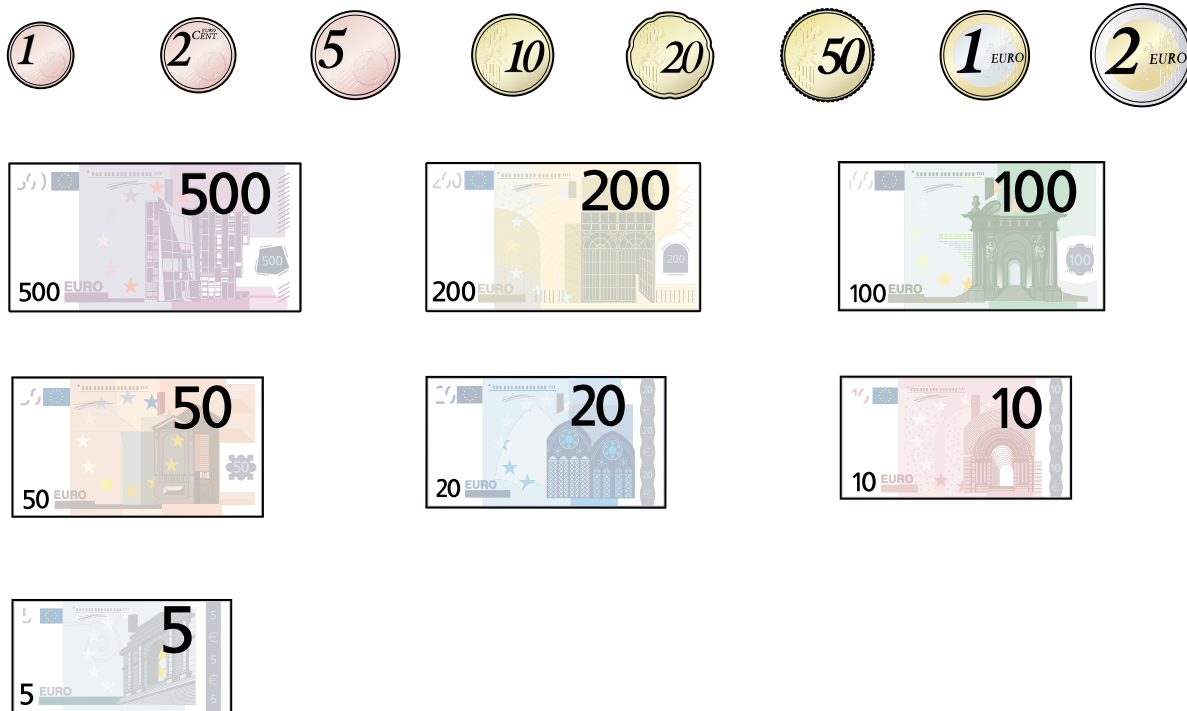
Voorbeeld slechtziendenversie

Voorbeeld 2 – Rekenen-Wiskunde – aanpassing eurobiljetten en euromunten

In de slechtziendenversie gebruiken we een versimpelde versie van de eurobiljetten en euromunten. Deze zien er realistisch uit, maar de afbeeldingen die op de biljetten en munten staan, zijn wat ‘vager’ gemaakt. Daarnaast is de waarde van de biljetten en munten duidelijker weergegeven.

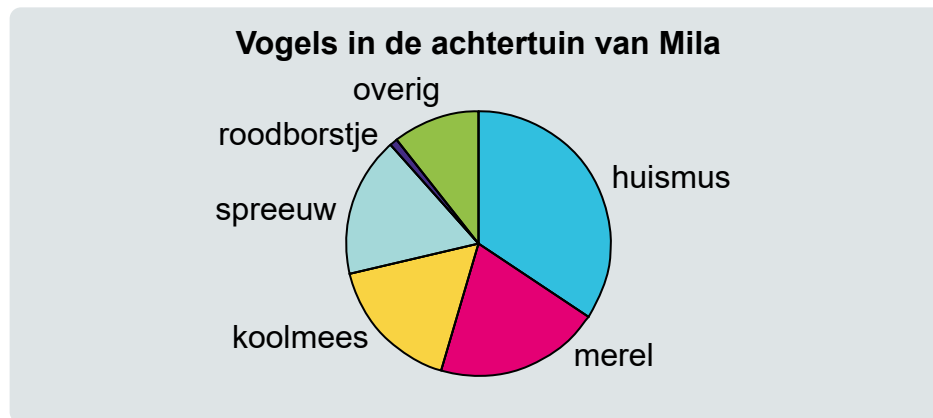
Voorbeeld slechtziendenversie

Voorbeeld 3 – Rekenen-Wiskunde – aanpassing grafieken en diagrammen

In de slechtziendenversie passen we grafieken en diagrammen indien nodig aan, zodat bijv. de lijnen in een lijngrafiek of de partjes in een cirkeldiagram goed van elkaar te onderscheiden zijn. Daarbij kijken we naar het kleur- en helderheidscontrast en maken we indien nodig gebruik van duidelijke patronen.

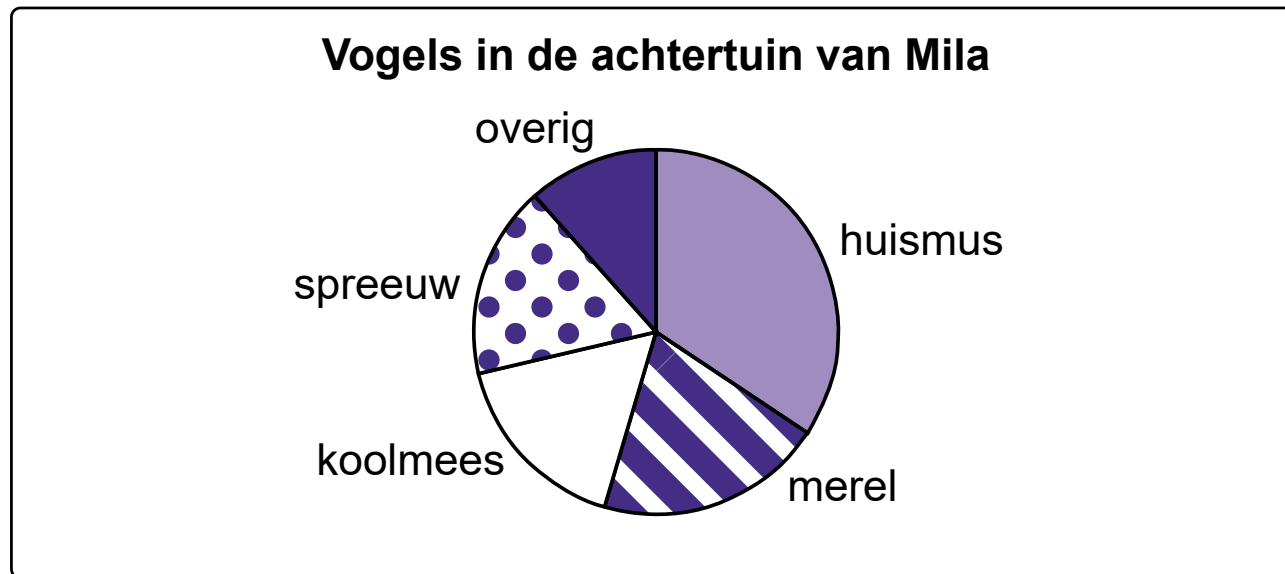
Voorbeeld reguliere versie

Mila heeft de afgelopen week 180 vogels in haar tuin geteld.
Hoeveel huismussen heeft zij ongeveer geteld?

- A 15
- B 30
- C 60
- D 90

Voorbeeld slechtziendenversie

Mila heeft de afgelopen week 180 vogels in haar tuin geteld.
Hoeveel huismussen heeft zij ongeveer geteld?

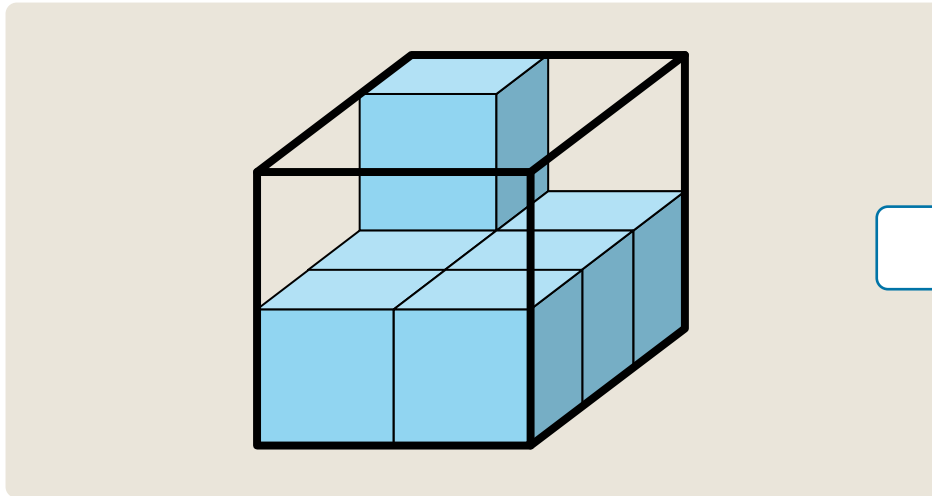
- A 15
- B 30
- C 60
- D 90

Voorbeeld 4 – Rekenen-Wiskunde – aanpassing blokkenbouwsels

In de slechtiendenversie passen we blokkenbouwsels aan. We gebruiken standaard 3 kleuren om duidelijk te maken wat de voorzijde, bovenzijde en zijkant van de blokken is.

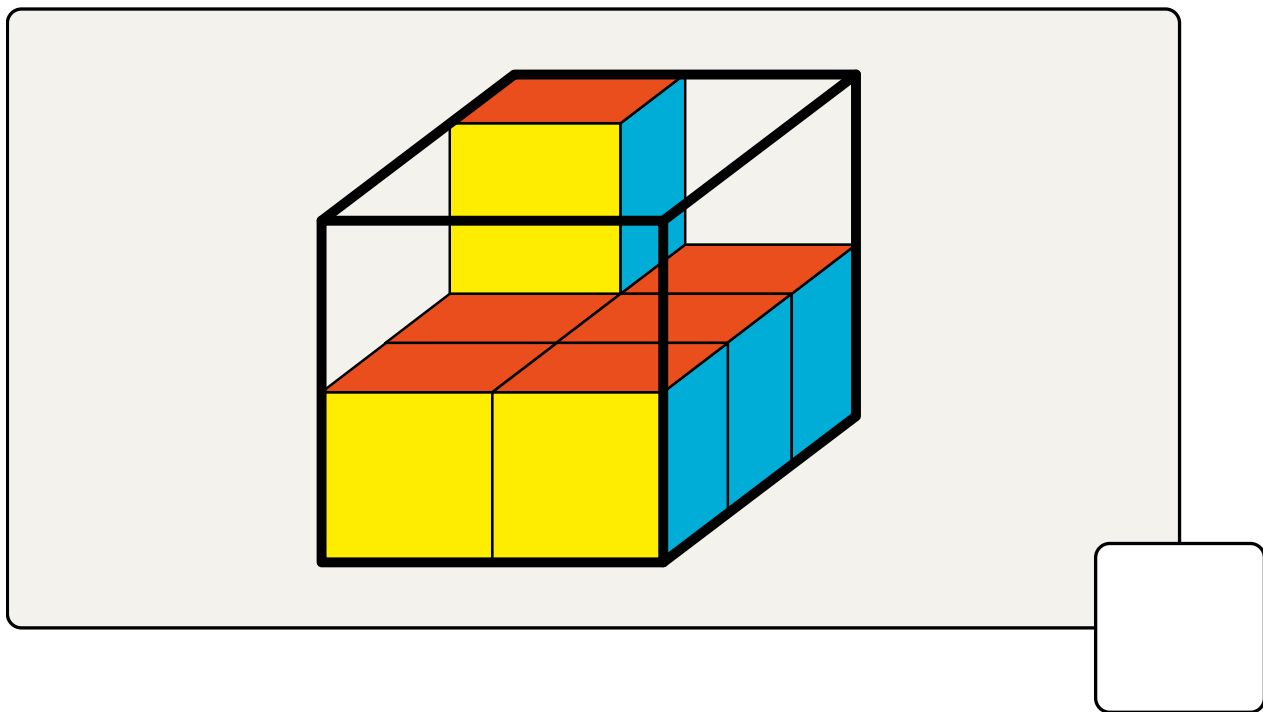
Voorbeeld reguliere versie

18

Voorbeeld slechtziendenversie

18

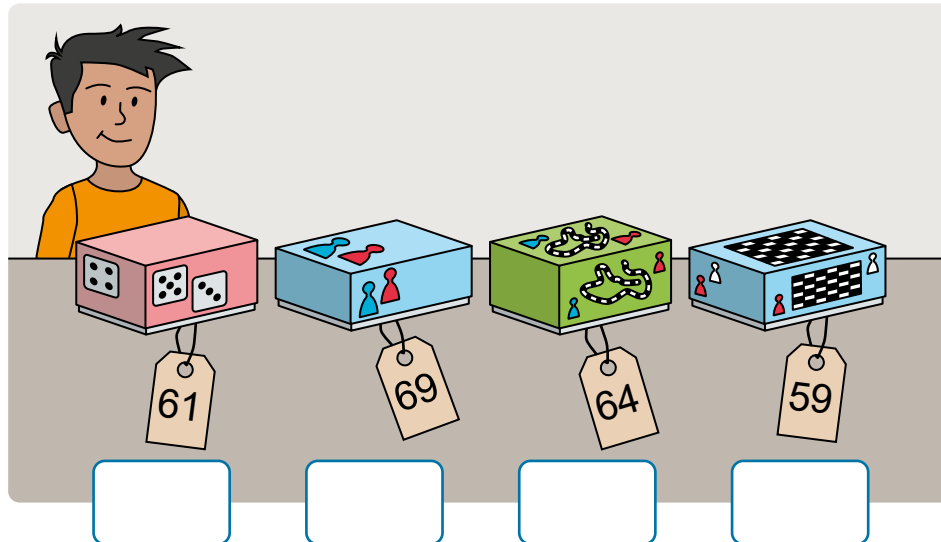

Voorbeeld 5 – Rekenen-Wiskunde – aanpassing plaatjes

In de slechtiendenversie gebruiken we indien nodig een versimpelde versie van de plaatjes (strakker, minder details). Waar nodig passen we ook het kleuren en helderheidscontrast in de plaatjes aan. Als er tekst in het plaatje staat, zetten we deze 'recht' en 'recht van voren'.

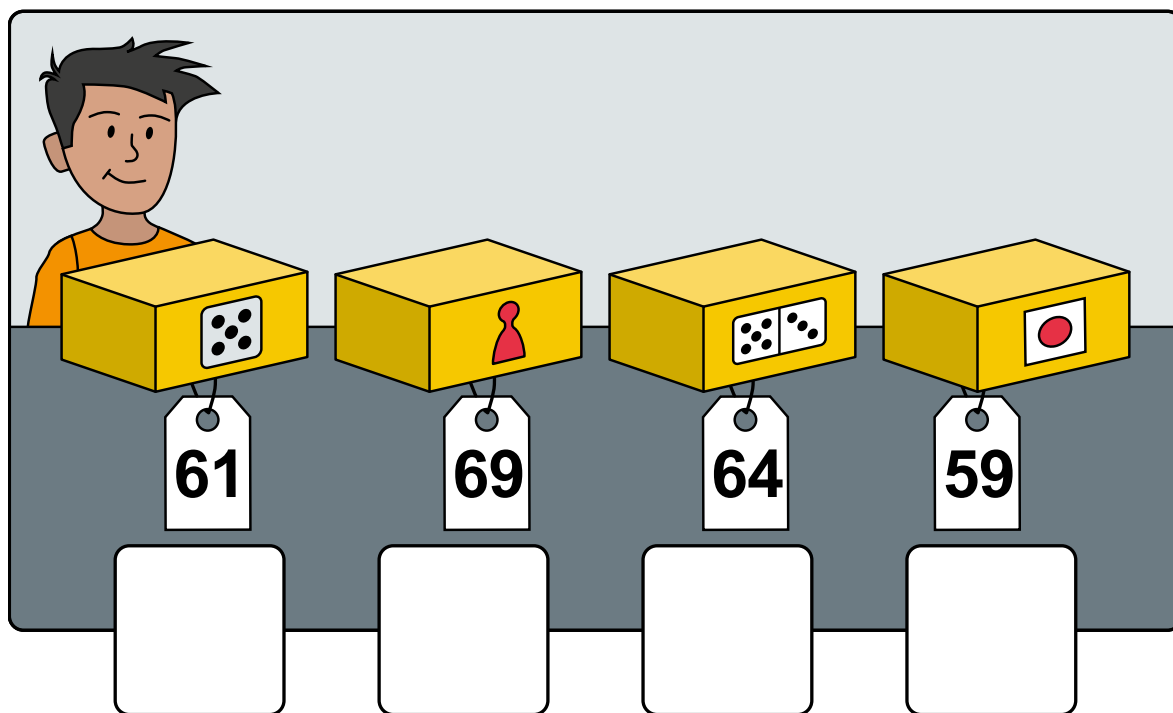
Voorbeeld reguliere versie

1

Voorbeeld slechtziendenversie

1

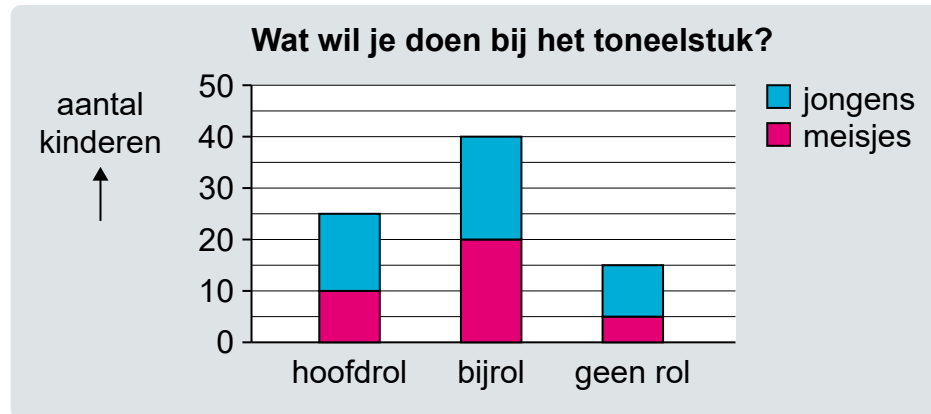

Voorbeeld 6 – Rekenen-Wiskunde – kleur- en helderheidscontrast

In de slechtziendenversie passen we indien nodig het kleur- en helderheidscontrast in grafieken en diagrammen aan.

Voorbeeld reguliere versie

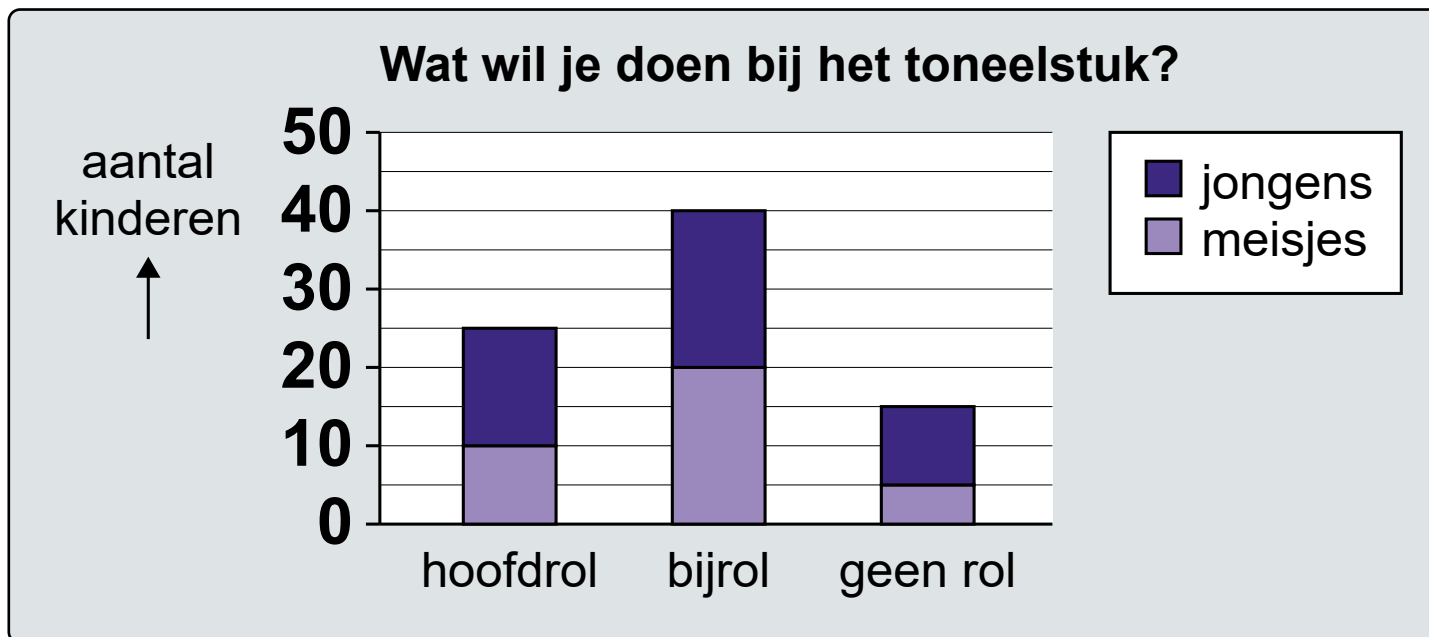
26

Hoeveel meisjes willen de hoofdrol in het toneelstuk spelen?

_____ meisjes

Opgave 26

Hoeveel meisjes willen de hoofdrol in het toneelstuk spelen?

_____ meisjes

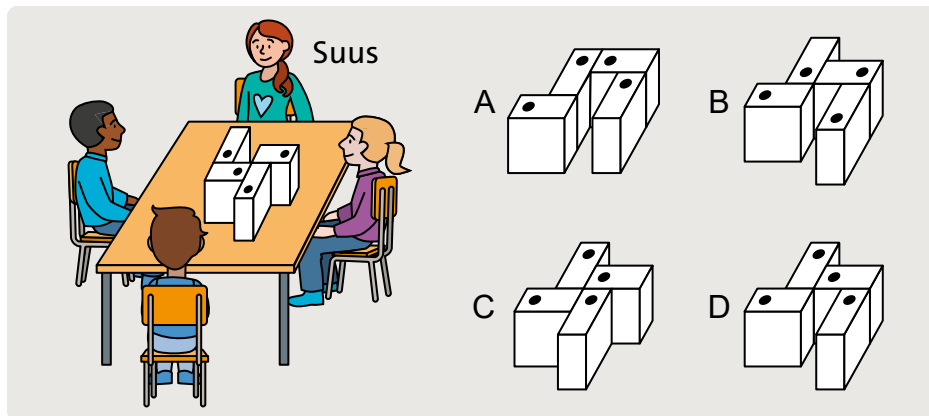
Voorbeeld 7 – Rekenen-Wiskunde – opgaventypen die vervallen

In de slechtziendenversie laten we soms opgaven vervallen. Het gaat dan om opgaven die niet goed te beantwoorden zijn door slechtziende leerlingen.

Opgaven waarbij het gaat om ‘perspectief innemen’ vervallen bijvoorbeeld regelmatig, maar niet altijd. Dat hangt sterk af van de afbeelding die daarbij wordt gebruikt en in hoeverre die goed kan worden aangepast voor slechtziende leerlingen.

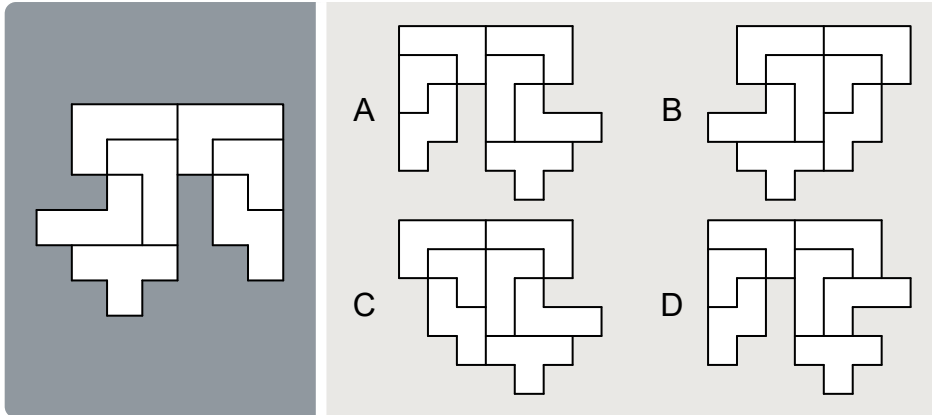
Voorbeeld reguliere versie

5 Hoe ziet Suus het bouwwerk op tafel?

Voorbeeld reguliere versie

2 Welke afbeelding is het spiegelbeeld van de figuur links?

Taalverzorging slechtziendenversie

‘Standaard’ aanpassingen (voorbeelden)

- Antwoordblad Spelling niet-werkwoorden
 - 1 kolom i.p.v. 2 kolommen
 - Meer witruimte tussen de antwoordlijnen
- Antwoordblad Spelling werkwoorden
 - Opgavenummer boven de opgave
 - Antwoordlijnen vet
 - Meer witruimte tussen de opgaven
- Taak Leestekens
 - Opgavenummer boven de opgave
 - Combinatie **vet en onderstreept** om zaken te benadrukken
 - Antwoordlijnen vet
 - Meer witruimte tussen de opgaven

Voorbeeld 1 – Taalverzorging – aanpassing antwoordblad werkwoordspelling

Voorbeeld reguliere versie

1 tt (nu) – zweven

De ballon _____ hoog in de lucht.

2 tt (nu) – schommelen

Anne _____ graag in de speeltuin.

Voorbeeld slechtziendenversie

Opgave 1

tt (nu) – zweven

De ballon _____ hoog in de lucht.

Opgave 2

tt (nu) – schommelen

Anne _____ graag in de speeltuin.

Voorbeeld 2 – Taalverzorging – aanpassing opmaak leestekens

Voorbeeld reguliere versie

- V1** Waar staan de hoofdletters en punten goed?
- A Peter kookt heerlijk. **V**oor Marleen vanavond gaan ze met z'n tweetjes eten. **O**p maandag is het restaurant altijd gesloten.
 - B Peter kookt heerlijk. **V**oor Marleen vanavond gaan ze met z'n tweetjes eten op maandag. **I**s het restaurant altijd gesloten.
 - C Peter kookt heerlijk voor Marleen. **V**anavond gaan ze met z'n tweetjes eten. **O**p maandag is het restaurant altijd gesloten.
 - D Peter kookt heerlijk voor Marleen. **V**anavond gaan ze met z'n tweetjes eten op maandag. **I**s het restaurant altijd gesloten.

Voorbeeld slechtiendenversie

Voorbeeld 1

Waar staan de hoofdletters en punten goed?

- A Peter kookt heerlijk. Voor Marleen vanavond gaan ze met z'n tweetjes eten. Op maandag is het restaurant altijd gesloten.
- B Peter kookt heerlijk. Voor Marleen vanavond gaan ze met z'n tweetjes eten op maandag. Is het restaurant altijd gesloten.
- C Peter kookt heerlijk voor Marleen. Vanavond gaan ze met z'n tweetjes eten. Op maandag is het restaurant altijd gesloten.
- D Peter kookt heerlijk voor Marleen. Vanavond gaan ze met z'n tweetjes eten op maandag. Is het restaurant altijd gesloten.

Woordenschat slechtziendenversie

'Standaard' aanpassingen (voorbeelden)

- 1 kolom i.p.v. 2 kolommen
- Meer witruimte tussen de antwoordlijnen
- Opgavenummer boven de opgave
- Antwoordlijnen vet
- Meer witruimte tussen de opgaven
- Opgavenummer boven de opgave
- Combinatie **vet en onderstreept** om zaken te benadrukken
- Antwoordlijnen vet
- Meer witruimte tussen de opgaven

Voorbeeld 1 – Woordenschat – aanpassing opmaak

Voorbeeld reguliere versie

Bij de volgende opgaven lees je eerst een zin.

De vraag is steeds: Wat is ...?

Het gaat dan om het woord of de woorden die dikgedrukt zijn.

1 Dat is de grootste blunder die Luka ooit gemaakt heeft.

Wat is een **blunder**?

- A een domme fout
- B een gemene opmerking
- C een slechte grap

Voorbeeld slechziendenversie

**Bij de volgende opgaven lees je eerst een zin.
De vraag is steeds: Wat is ____?
Het gaat dan om het woord of de woorden die
dikgedrukt en onderstreept zijn.**

- 1** Dat is de grootste blunder die Luka ooit gemaakt heeft.

Wat is een blunder?

- A** een domme fout
- B** een gemene opmerking
- C** een slechte grap

Voorbeeld 2 – Woordenschat – aanpassing opmaak

Voorbeeld reguliere versie

Bij de volgende opgaven is de vraag steeds: Welk woord moet op de streep staan?

5 Welk woord moet op de streep staan?

Bram begrijpt niet hoe het probleem in elkaar zit.
Hij heeft te weinig ____ om het op te lossen.

- A ergernis
- B filosofie
- C inzicht

Voorbeeld slechtziendenversie

**Bij de volgende opgaven is de vraag steeds:
Welk woord moet op de streep staan?**

5 Welk woord moet op de streep staan?

Bram begrijpt niet hoe het probleem in elkaar zit.
Hij heeft te weinig _____ om het op te lossen.

- A** ergernis
- B** filosofie
- C** inzicht

AVI slechtziendenversie en brailleversie

Aanpassingen

- Verlenging toetstijd
 - 1,5 keer voor slechtziende leerlingen die géén gebruikmaken van een beeldschermloop
 - 2 keer voor brailleleerlingen en slechtziende leerlingen die wél gebruikmaken van een beeldschermloop
- Aangepaste normering i.v.m. verlening toetstijd
- Brailleversie leeskaarten voor brailleleerlingen
- Je mag zelf de leeskaarten voor slechtziende leerlingen vergroten naar A3-formaat.
- AVI-omreken tool voor cluster 1 (Excel-applicatie) om de 'geobserveerde tijd' om te rekenen naar een 'omgezette tijd'

DMT slechtziendenversie en brailleversie

Aanpassingen

- Verlenging toetstijd
 - 1,5 keer voor slechtziende leerlingen die géén gebruikmaken van een beeldschermloop
 - 2 keer voor brailleleerlingen en slechtziende leerlingen die wél gebruikmaken van een beeldschermloop
- Aanwijzingen voor interpretatie score na 1 minuut en na 1,5 of 2 minuten.
- Brailleversie leeskaarten voor brailleleerlingen
- Aangepaste leeskaarten voor slechtziende leerlingen
 - De verdeling van de woorden over de bladzijde is op verzoek van cluster 1 aangepast op een dusdanige manier dat de leerling minder vaak het blad hoeft op te schuiven.

Reguliere versie

- 5 kolommen van 30 woorden
- de leerling leest eerst kolom 1 van boven naar beneden, daarna kolom 2, enzovoort

Slechtziendenversie

- blad opgedeeld in 2 delen: bovenste helft en onderste helft
- een paar witregels tussen de bovenste en de onderste helft
- verdeling woorden over de kolommen en de 2 delen v.d. bladzijde bij de kaarten 1A, 1B, 2A, 2B:
 - bovenste helft bladzijde: 5 kolommen van 15 woorden
 - onderste helft bladzijde: 5 kolommen van 15 woorden

Opbouw slechtziendenversie kaarten 1A, 1B, 2A & 2B

bladzijde 1				
reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 1	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 1	reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 2	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 2	reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 3
een paar witregels				
reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 3	reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 4	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 4	reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 5	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 5

- verdeling woorden over de kolommen en de 2 delen v.d. bladzijde bij de kaarten 3A & 3B:
 - bovenste helft 1e bladzijde: 4 kolommen van 15 woorden
 - onderste helft 1e bladzijde: 4 kolommen van 15 woorden
 - bovenste helft 2e bladzijde: 2 kolommen van 15 woorden

Opbouw slechtziendenversie kaarten 3A & 3B

bladzijde 1			
reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 1	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 1	reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 2	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 2
een paar witregels			
reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 3	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 3	reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 4	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 4
bladzijde 2			
reguliere versie: 1e 15 woorden uit kolom 5	reguliere versie: 2e 15 woorden uit kolom 5		

Begrijpend luisteren slechtziendenversie en brailleversie

Aanpassingen

- Audiodescriptie tijdens de afname (live door de leerkracht)
 - Leerlingen met een visuele beperking zullen bij het maken van de luistertoetsen op bepaalde momenten gehinderd worden door hun beperking. Bijvoorbeeld als er in beeld dingen gebeuren, die 'niet te horen zijn'. Als dit zaken zijn die relevant zijn voor het kunnen beantwoorden van de vragen en/of het begrip van het filmpje, proberen we hier zo goed mogelijk voor te compenseren door audiodescriptie aan te bieden.
- Citaten in beeld bij opgaven
 - Bij sommige opgaven wordt een citaat op het beeldscherm getoond. Deze citaten zijn niet opgenomen in de reguliere versie van de opgavenboekjes. In de brailleversie en slechtziendenversie staan deze citaten wel in het opgavenboekje.

- Vervallen opgaven
 - Sommige opgaven zijn uit de toetsen verwijderd. Het zijn de opgaven die voor leerlingen met een visuele beperking niet goed te beantwoorden zijn. (Ook niet na toevoeging van de audiodescripties.)

Bijlage 3 | Aanpassingen Kleuter in beeld

Kleuter in beeld-Taal slechtziendenversie en brailleversie

Meer informatie tref je aan in het overzicht (aangepaste) materialen, te downloaden via www.cito.nl.

Leerkrachtroute

- Deel van de observatiepunten aangepast voor braillekinderen

Opdrachten Woordenschat en Luisteren: 3 aframescenario's

- Omschrijven of aanbieden met concreet materiaal, zonder het gebruik van afbeeldingen (voor braillekinderen)
- Omschrijven of aanbieden met concreet materiaal, met vergrote afbeeldingen (liggend A4) als ondersteuning (voor slechtziende kinderen)
- Afname met vergrote afbeeldingen (liggend A4) (voor slechtziende kinderen)

Opdrachten Fonologisch bewustzijn: 2 afnamescenario's

- Volledig auditief (voor braillekinderen)
- Combinatie van auditief én vergrote versie afbeeldingen (liggend A4);
indien nodig: aanwijzen afbeeldingen en toelichten afbeeldingen (voor slechtziende kinderen)

Opdrachten Letterkennis: 1 afnamescenario

- Combinatie van auditief én vergrote versie afbeeldingen (liggend A5);
indien nodig: aanwijzen afbeeldingen en toelichten afbeeldingen (voor slechtziende kinderen)

Activiteit Spreken: 2 afnamescenario's

- Voor braillekinderen (o.a. met concreet materiaal)
- Voor slechtziende kinderen (o.a. met vergroot stripverhaal)

Activiteit Gesprekken: 1 afnamescenario

- Combi voor slechtziende en braillekinderen

Activiteit Oriëntatie op boek en verhaal: 2 aframescenario's

- Voor braillekinderen (met een voelboekje)
- Voor slechtziende kinderen (met vergroot prentenboek)

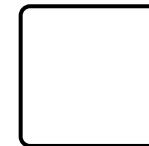
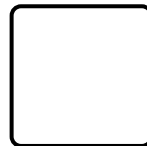
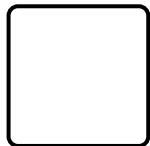
Activiteit Oriëntatie op geschreven taal: 1 aframescenario

- Voor slechtziende kinderen (met vergrote (letter)kaartjes)

Voorbeeld Woordenschat

(Luisteren gaat op een vergelijkbare manier)

Voorbeeld slechtiendenversie

Concreet materiaal bij scenario 1 en 2: haarborstel, tissues, tandenborstel

Voorleestekst scenario 1:

Hier liggen drie dingen. Voel maar aan alle drie. Luister:

Gebit | Wat hoort bij een **gebit**? Wijs dat aan.

Voorleestekst scenario 2:

Nu kijk je hier, want ik heb hier drie dingen neergelegd.

Bekijk ze alle drie. Luister:

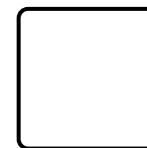
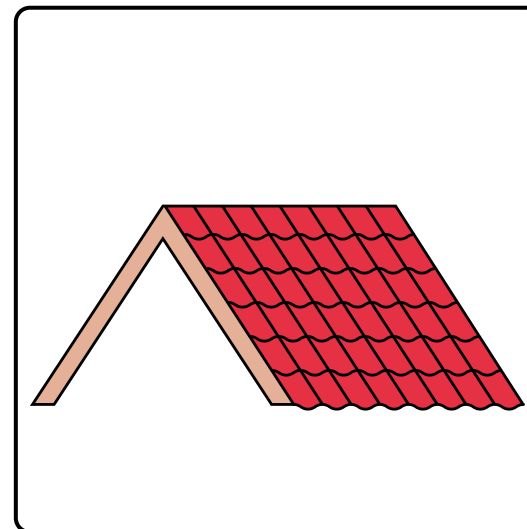
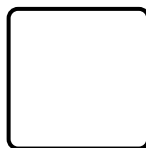
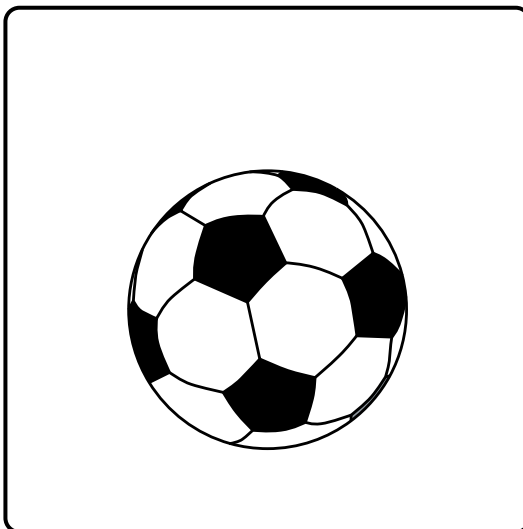
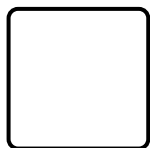
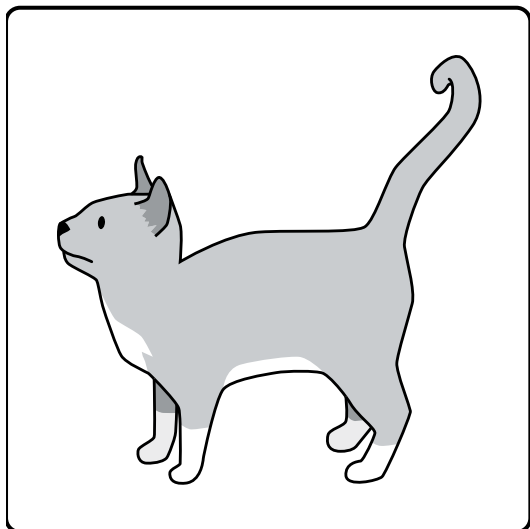
Gebit | Wat hoort bij een **gebit**? Wijs dat aan.

Voorleestekst scenario 3:

Gebit | Welk plaatje past het best bij een **gebit**?

Voorbeeld Fonologisch bewustzijn

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Voorleestekst voor slechtziende en braillekinderen:

Wat rijmt op mat?

kat, bal, dak

Voorbeeld Letterkennis (niet voor brailleleerlingen)

Voorbeeld slechtziendenversie

j

t

h

Voorleestekst voor slechtziende kinderen:

Voorleestekst:

Waar zie je de j van jas?

Kleuter in beeld-Rekenen slechtzienden- versie en brailleversie

Meer informatie tref je aan in het overzicht (aangepaste) materialen, te downloaden via www.cito.nl.

Leerkrachtroute

- Deel van de observatiepunten aangepast voor braillekinderen

Opdrachten Getalbegrip en Meten: 2 afnamescenario's

- Omschrijven en meestal ondersteund door het aanbieden van concreet materiaal of voelbare tekeningen; zonder het gebruik van afbeeldingen (voor braillekinderen)
- Afname met vergrote en soms ook aangepaste afbeeldingen (voor slechtziende kinderen)

Activiteit Bewerkingen: 2 afnamescenario's

- Voor braillekinderen (met concreet materiaal)
- Voor slechtziende kinderen (met concreet materiaal)

Activiteit Meetkunde: 2 afnamescenario's

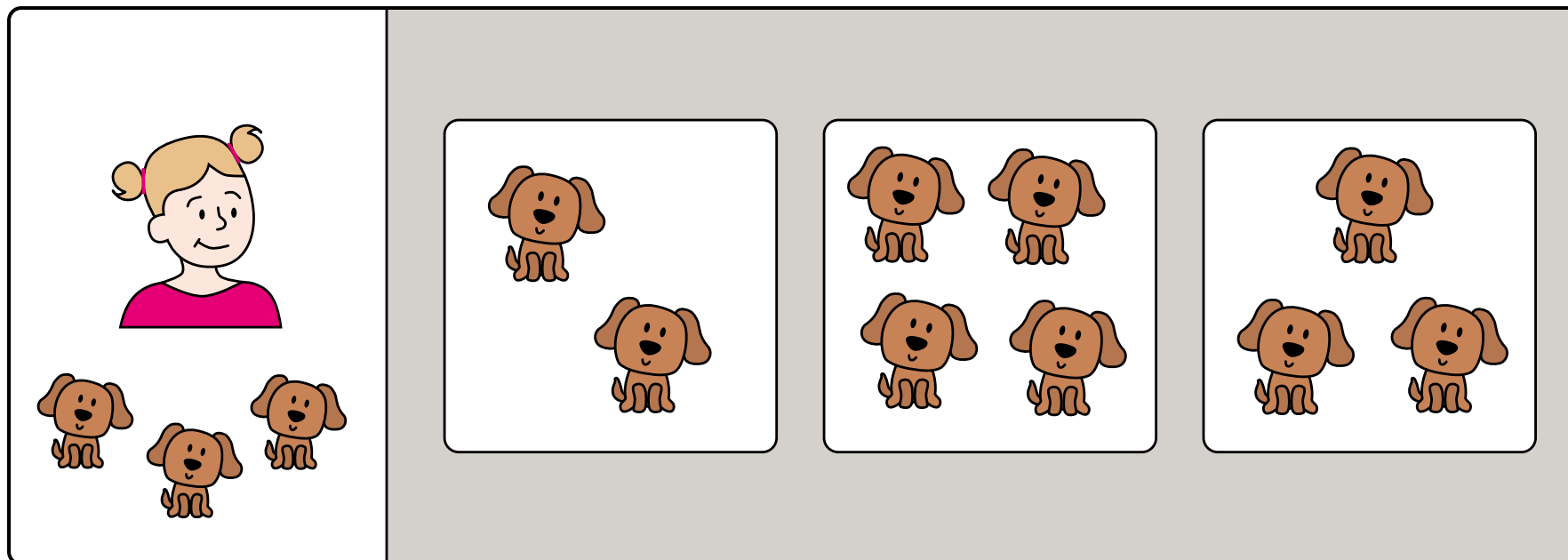
- Voor braillekinderen (met concreet materiaal)
- Voor slechtziende kinderen (met concreet materiaal)

Activiteit Verbanden: 2 afnamescenario's

- Voor braillekinderen (met mozaïek)
- Voor slechtziende kinderen (met aangepaste kaartjes, beeld- en staafdiagram)

Voorbeeld Getalbegrip

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Voorleestekst slechtziende kleuters:

Anne heeft 3 knuffels.

Waar zie je evenveel knuffels?

Materiaal en voorleestekst braillekleuters:

Leg klaar: insteekbord mozaïek en 12 mozaïekpinnen;

3 postelastieken om het bord in 4 vakken op te delen.

vak 1: 3 pinnen gestructureerd conform afbeelding

vak 2: 2 pinnen gestructureerd conform afbeelding

vak 3: 4 pinnen gestructureerd conform afbeelding

vak 4: 3 pinnen gestructureerd conform afbeelding

Hier ligt een mozaïekbord. Ik heb 4 vakken gemaakt.

In elk vak zitten pinnen.

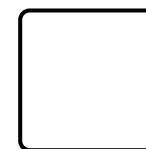
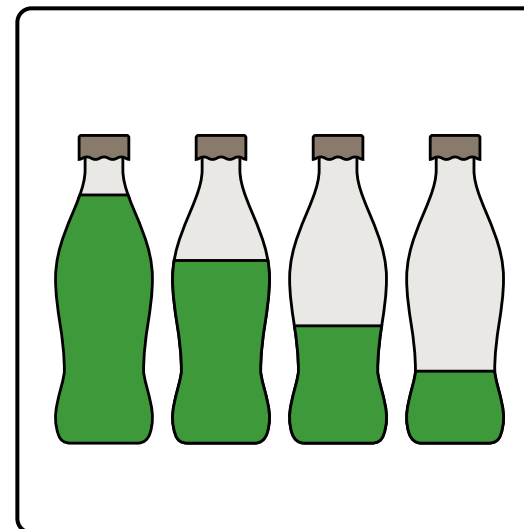
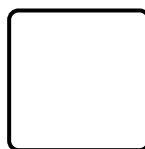
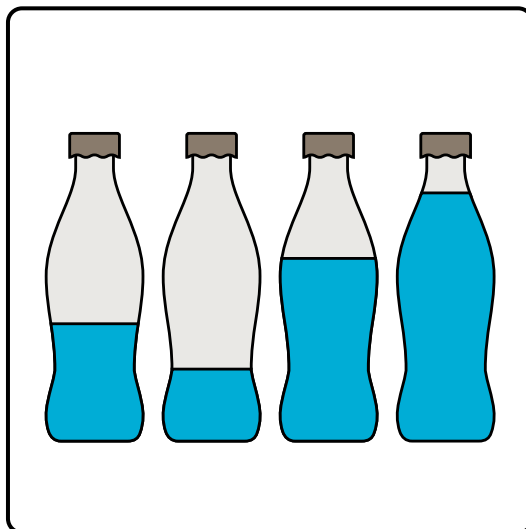
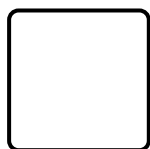
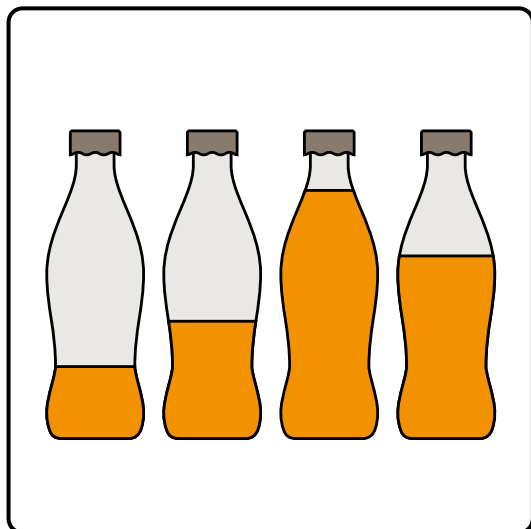
In het eerste vak voel je 3 pinnen. Voel maar.

Voel ook de pinnen in de andere vakken.

In welk vak voel je evenveel pinnen (als in het eerste vak)? Wijs dat vak maar aan.

Voorbeeld Meten

Voorbeeld slechtziendenversie

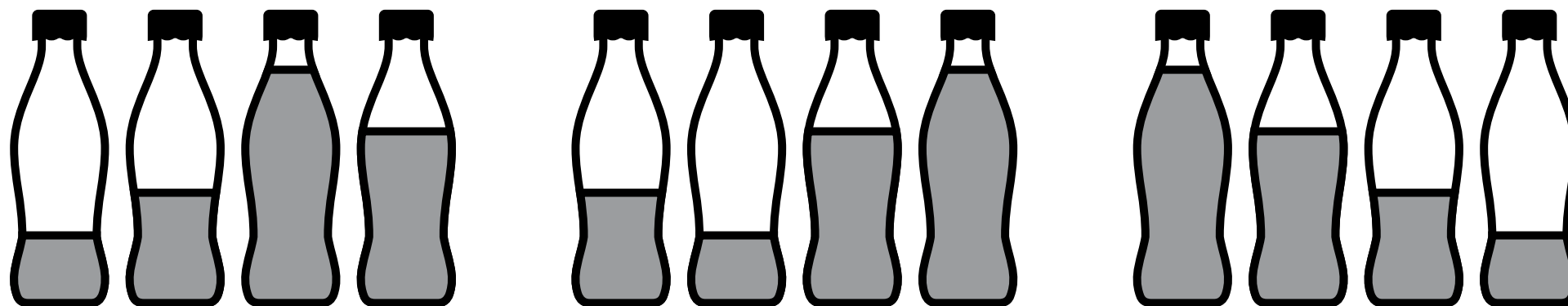
Voorleestekst slechtziende kleuters:

Waar staan de flessen op een rij van vol naar leeg?

Materiaal en voorleestekst braillekletters:

Leg klaar: voelbare tekening met 3 rijen van 4 flessen.

Voorbeeld braillekletters voor voelbare tekening:

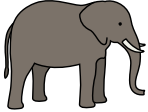
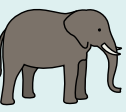
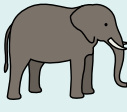
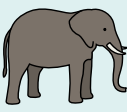
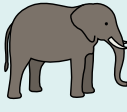
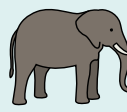

Ik heb hier een tekening van 3 groepjes van 4 flessen liggen. Voel maar.

Welke flessen staan op een rij van vol naar leeg?

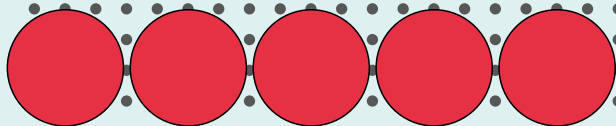
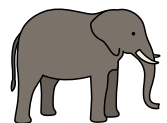
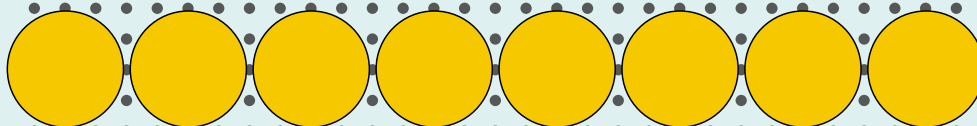
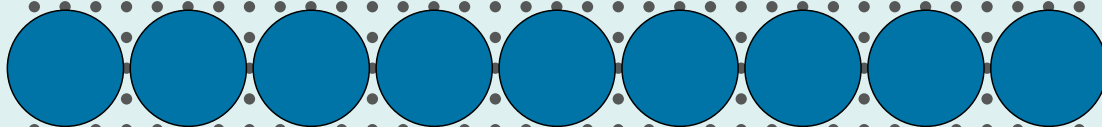
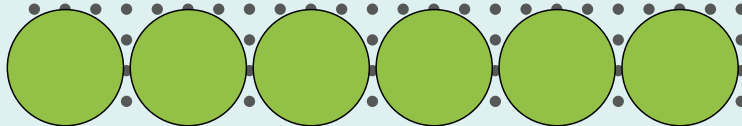
Wijs maar aan.

Voorbeeld Verbanden

Voorbeeld slechtziendenversie beelddiagram:

										
										
										
										
										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

Voorbeeld brailleversie: beelddiagram omgezet naar een versie met insteekmozaïek

Bijlage 4 | Aanpassingen VSO Dagbesteding

VSO Dagbesteding Taal slechtziendenversie en brailleversie

'Standaard' aanpassingen

- Aangepaste opdrachten (géén digitale afname)
- Keuze uit 2 verschillende manieren van aanbieden
 - aanbieden met vergrote plaatjes (alleen voor slechtziende leerlingen)
 - aanbieden met concreet materiaal of in een vorm waarbij de leerling iets vertelt, iets moet doen of kiest uit 3 omschrijvingen (zowel voor slechtziende als brailleleerlingen)
- Vervallen opgaven
- Afname levert een indicatie van de vaardigheid van de leerling op (i.v.m. forse aanpassingen en vervallen opgaven)

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Voorbeeldopgave **Waar zie je een portemonnee?**

Origineel

Praktisch

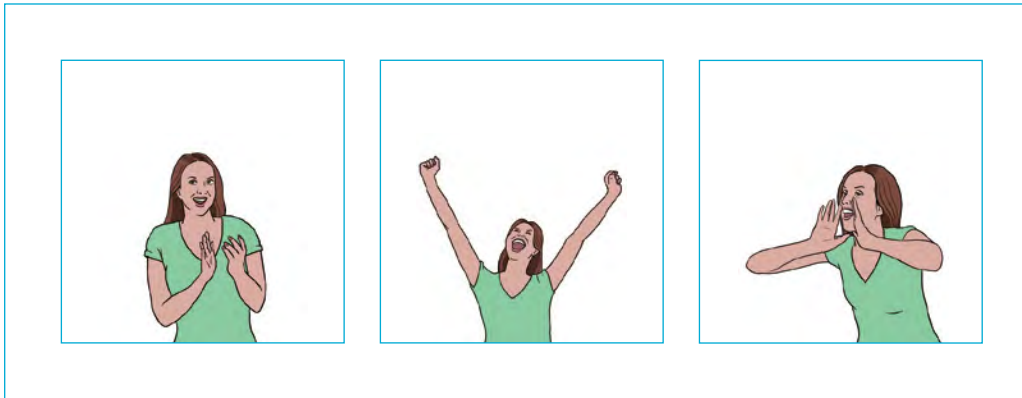
Geef een paar munten, een portemonnee en een tas.

Waar zie je een portemonnee?

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Item 5 **Waar zie je het meisje applaudisseren?**

Origineel

Praktisch

Applaudisseren. Wat doe je als je gaat applaudisseren?

Laat de leerling dit voordoen of laat vertellen wat dit is (in de handen klappen).

Als de leerling niet tot een antwoord komt, biedt u keuzes aan:

In je handen klappen.

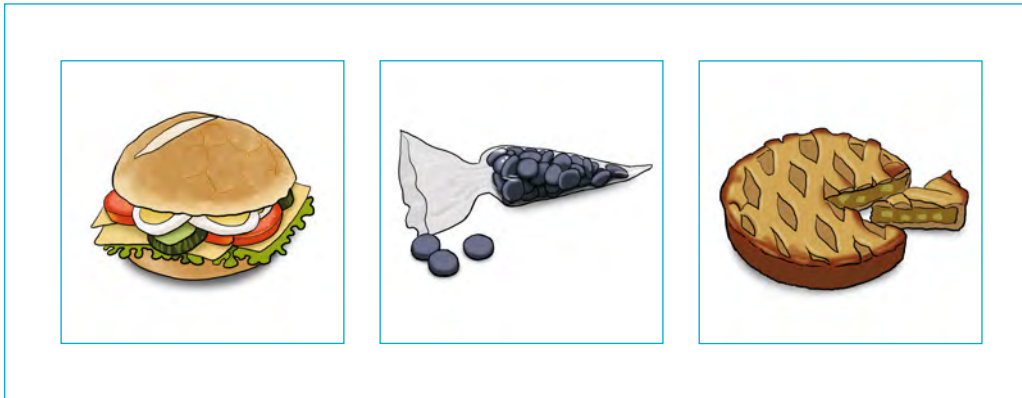
Juichen met je armen in de lucht.

Roepen.

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Item 8 **Wat past het best bij lunch?**

Origineel

Praktisch

Lunch. Wat past het best bij lunch?

Een broodje

Een zak drop

Een appeltaart

VSO Dagbesteding Rekenen

slechtziendenversie en brailleversie

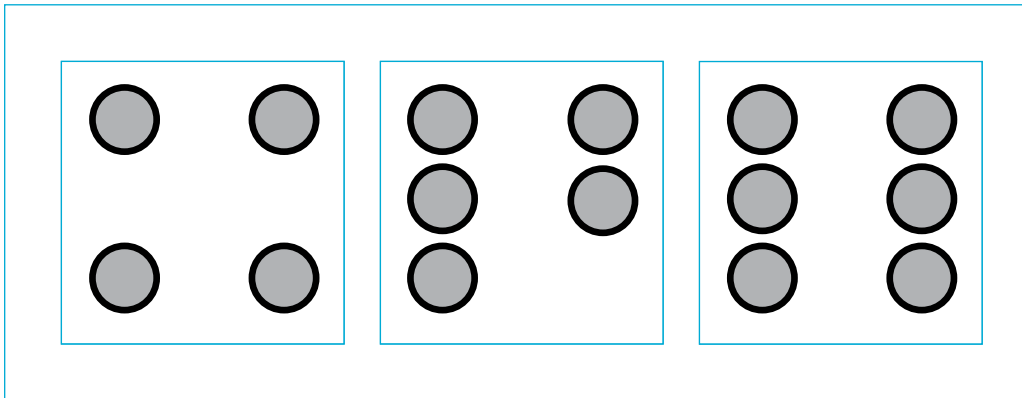
'Standaard' aanpassingen

- Aangepaste opdrachten (géén digitale afname)
- Keuze uit 2 verschillende manieren van aanbieden
 - aanbieden met vergrote plaatjes (alleen voor slechtziende leerlingen)
 - aanbieden met concreet materiaal of in een vorm waarbij de leerling iets vertelt, iets moet doen of kiest uit 3 omschrijvingen (zowel voor slechtziende als brailleleerlingen)
- Vervallen opgaven
- Afname levert een indicatie van de vaardigheid van de leerling op (i.v.m. forse aanpassingen en vervallen opgaven)

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Voorbeeldopgave Waar zie je 5 stippen?

Origineel

Praktisch

Geef:

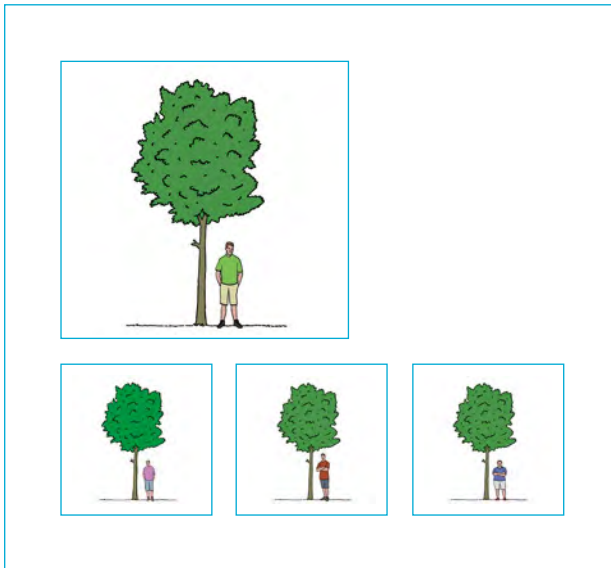
- een bakje met 4 blokjes
- een bakje met 5 blokjes
- een bakje met 6 blokjes

Waar voel je 5 blokjes?

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Item 8 Welke man is langer dan deze man?

Origineel

Praktisch

Geef een middellang stokje.

Hier heb je een stokje.

Geef een stokje dat precies even groot is, één die iets langer is en één die iets korter is.

Welk stokje is langer?

Voorbeeld slechtziendenversie en brailleversie

Item 14 **Mark gaat zijn tanden poetsen. Wat doet hij het eerst?**

Origineel

Praktisch

Wat doe je eerst als je gaat tandenpoetsen?

Maak je eerst je tanden schoon met de tandenborstel?

Of doe je eerst tandpasta op de tandenborstel?

Of spoel je eerst je mond met water?

Bijlage 5 | Aanpassingen slechtziendenversies Cito Volgsysteem VO Toets 0, 1, 2 en 3

Nederlands en Engels leesvaardigheid slechtziendenversie

'Standaard' aanpassingen (voorbeelden)

- Aparte tekstboekjes en opgavenboekjes
- Per taak een tekstboekje en een opgavenboekje
- Aankondiging bovenaan de bladzijde:
 - Deze tekst bestaat uit ... alinea's. (indien nodig)
 - Bij deze tekst hoort een afbeelding. (indien van toepassing)
 - Beschrijving afbeelding (indien van toepassing)
- Opbouw bladzijde: eerst afbeelding, dan tekst
- Afbeeldingen simpeler: strakker, minder details (indien nodig)
- Beter kleur- en helderheidscontrast in de afbeeldingen (indien nodig)
- Afbeelding soms weglaten (bijvoorbeeld als het heel onduidelijk is en niets toevoegt)

Voorbeeld 1 – Nederlands leesvaardigheid – aanpassing opmaak

Voorbeeld reguliere versie

Taak 1, tekst 3 | Jarig monopoly maakt spel met échte euro's

Jarig monopoly maakt spel met échte euro's

- 1 Monopoly spelen met echt geld, dat maakt het spel nóg spannender. In Frankrijk hebben kopers van het bordspel straks kans dat ze monopoly met daarin echte euro's kopen. Omdat het spel tachtig jaar geleden in Frankrijk werd geïntroduceerd, brengt de fabrikant tachtig exemplaren op de markt waarin het nepgeld vervangen is door échte euro's. Uiteraard staat er niet met vette letters op geschreven: 'Nu met echt geld'; de kopers doen mee aan een soort loterij.

Voorbeeld slechtienderversie

Taak 1, tekst 3 | Jarig monopoly maakt spel met échte euro's

Deze tekst bestaat uit vier alinea's. De alinea's zijn genummerd.

Bij deze tekst hoort een afbeelding.

Afbeelding: een deel van het bordspel monopoly met geld, dobbelstenen en andere spelonderdelen

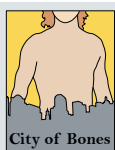
Van het jarige monopoly komt een speciale editie op de markt

Jarig monopoly maakt spel met échte euro's

- 1 Monopoly spelen met echt geld, dat maakt het spel nóg spannender. In Frankrijk hebben kopers van het bordspel straks kans dat ze monopoly met daarin echte euro's kopen. Omdat het spel tachtig jaar geleden in Frankrijk werd geïntroduceerd, brengt de fabrikant tachtig exemplaren op de markt waarin het nepgeld vervangen is door échte euro's. Uiteraard staat er niet met vette letters op geschreven: 'Nu met echt geld'; de kopers doen mee aan een soort loterij.

Voorbeeld 2 – Engels leesvaardigheid – aanpassing opmaak

Voorbeeld reguliere versie

City of Bones

By Cassandra Clare

Sixteen-year-old Clary Fray is an ordinary teenager, who likes hanging out in Brooklyn with her

friends. But everything changes the night she witnesses a murder, committed by a group of teens armed with very old-fashioned weaponry. The murderous group are Shadowhunters, secret warriors dedicated to driving demons out of this dimension and back into their own. Drawn into a terrifying world, Clary slowly begins to learn the truth about her family – and the battle for the fate of the world.

Hero

By Mike Lupica

Fourteen-year-old Billy Harriman can feel the changes. The sharpening of his senses. The incredible

strength. The speed, as though he can textmessage himself across miles. The confidence and the strange need to patrol Central Park at night. His dad had been a hero, a saviour to America and a friend of the president. Then he died, and the changes began in Billy.

What Billy never knew was that his father was no ordinary man: he was a superhero, battling the world's evil. And now it's Billy's turn to take on the fight. It's Billy's turn to become a hero.

Rules of Attraction

By Simone Elkeles

Carlos Fuentes doesn't want any part of the life his older brother, Alex, has laid out for him in Boulder,

Colorado. He wants to keep living on the edge, and carve his own path. Unfortunately, his ties to a Mexican gang aren't easy to break, and he soon finds himself being set up by a drug lord. When Alex arranges for Carlos to live with his former professor and his family to keep him from being sent to jail, Carlos feels completely out of place. He's even more thrown by his strong feelings for the professor's daughter, Kiara, who is nothing like the girls he's usually drawn to.

Warren the 13th and The All-Seeing Eye: A Novel

By Tania del Rio

Meet Warren the 13th, a cursed 12-year-old bellboy

who's terribly unlucky ... yet always optimistic, hard-working, and curious. He is a 19th century orphan and his pride and joy is his family's hotel, but he's been miserable ever since his evil Aunt Anaconda took over the management. Anaconda believes a mysterious treasure known as the All-Seeing Eye is hidden somewhere on the grounds and she'll do anything to find it. If Warren wants to preserve his family's legacy, he'll need to find the treasure first - if the hotel's many

Voorbeeld slechtiendenversie

Tekst 5 - 4 boekbeschrijvingen

City of Bones

By Cassandra Clare

Sixteen-year-old Clary Fray is an ordinary teenager, who likes hanging out in Brooklyn with her friends. But everything changes the night she witnesses a murder, committed by a group of teens armed with very old-fashioned weaponry. The murderous group are Shadowhunters, secret warriors dedicated to driving demons out of this dimension and back into their own. Drawn into a terrifying world, Clary slowly begins to learn the truth about her family – and the battle for the fate of the world.

Rules of Attraction

By Simone Elkeles

Carlos Fuentes doesn't want any part of the life his older brother, Alex, has laid out for him in Boulder, Colorado. He wants to keep living on the edge, and carve his own path. Unfortunately, his ties to a Mexican gang aren't easy to break, and he soon finds himself being set up by a drug lord. When Alex arranges for Carlos to live with his former professor and his family to keep him from being sent to jail, Carlos feels completely out of place. He's even more thrown by his strong feelings for the professor's daughter, Kiara, who is nothing like the girls he's usually drawn to.

Hero

By Mike Lupica

Fourteen-year-old Billy Harriman can feel the changes. The sharpening of his senses. The incredible strength. The speed, as though he can textmessage

Nederlands en Engels woordenschat slechtziendenversie

'Standaard' aanpassingen (voorbeeld)

- Bij de instructie: vetgedrukte zwarte tekst i.p.v. vetgedrukte blauwe tekst
- Combinatie **vet en onderstreept** om woord(en) te benadrukken

Voorbeeld 1 – Nederlands woordenschat – aanpassing opmaak

Voorbeeld reguliere versie

Woordenschat

Kies bij de volgende opgaven steeds het antwoord dat het best de betekenis van het vetgedrukte woord weergeeft.

16 De **binnenlanden** van Australië zijn enorm.

de delen van het land die ...

- A door bergen omringd worden
- B niet aan de kust liggen
- C niet geschikt zijn om te bewonen
- D voor landbouw gebruikt worden

17 Vera belooft het **dadelijk** te doen.

- A eindelijk
- B meteen
- C precies
- D regelmatig

Voorbeeld slechtiendenversie

Woordenschat

Kies bij de volgende opgaven steeds het antwoord dat het best de betekenis van het vetgedrukte onderstreepte woord weergeeft.

16 De binnenlanden van Australië zijn enorm.

de delen van het land die ...

- A door bergen omringd worden
- B niet aan de kust liggen
- C niet geschikt zijn om te bewonen
- D voor landbouw gebruikt worden

17 Vera belooft het dadelijk te doen.

- A eindelijk
- B meteen
- C precies
- D regelmatig

Rekenen-Wiskunde slechtziendenversie

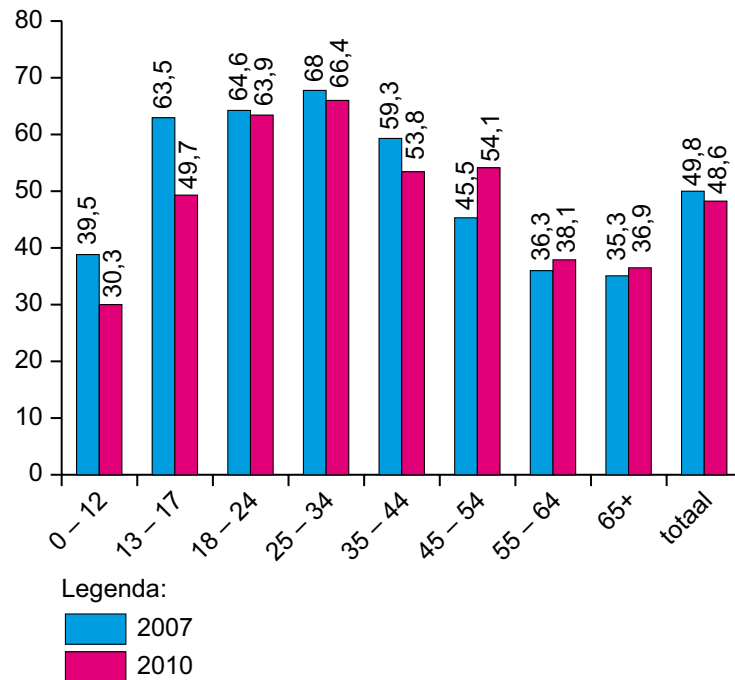
'Standaard' aanpassingen (voorbeelden)

- Aangepaste klokken
- Aangepaste euromunten en eurobiljetten
- Aangepaste grafieken en diagrammen
- Aangepaste blokkenbouwsels
- Plaatjes simpeler: strakker, minder details (indien nodig)
- Beter kleur- en helderheidscontrast in de plaatjes (indien nodig)
- Plaatje soms weglaten (bijvoorbeeld als het heel onduidelijk is en niets toevoegt)
- Tekst in plaatjes 'rechttop en recht van voren'
- Lettergrootte breuken gelijk aan de rest van de tekst
- Géén teksten volledig in HOOFDLETTERS
- Sommige opgaven(typen) vervallen

Voorbeeld 1 – Rekenen-wiskunde – aanpassing staafgrafiek

Voorbeeld reguliere versie

24 Watergebruik douche in liters per dag

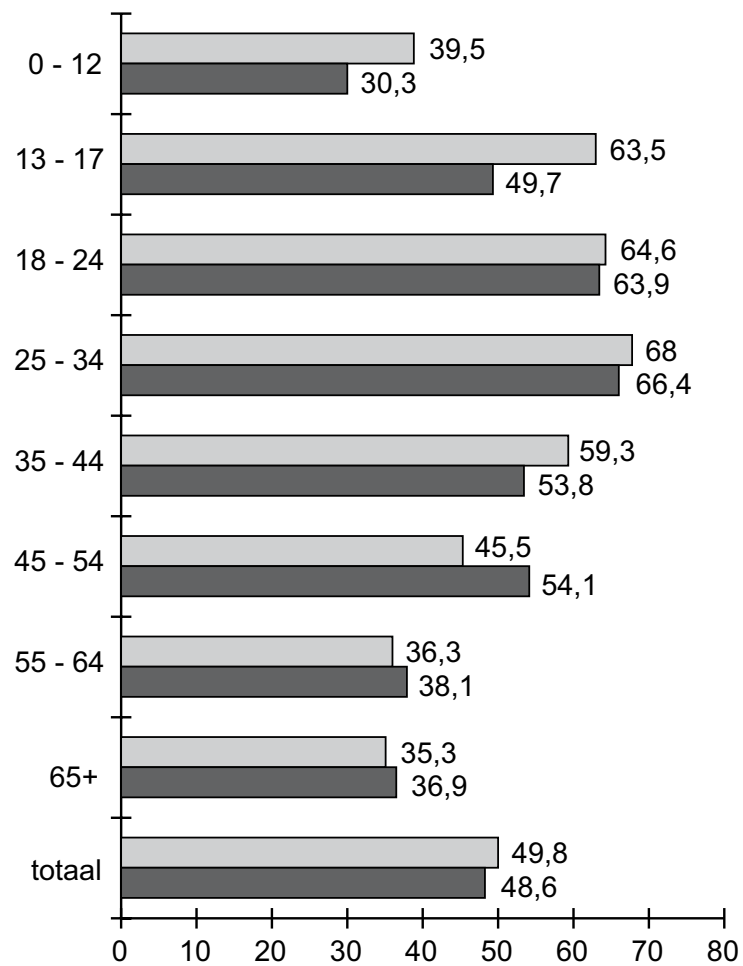

Hoeveel liter water gebruikte een 16-jarige in 2010 meer dan een 56-jarige per dag per douchebeurt?

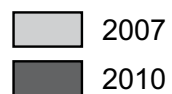
- A 6,6 liter
- B 11,6 liter
- C 26,9 liter
- D 37,1 liter

Voorbeeld slechtziendenversie

24 Watergebruik douche in liters per dag

Legenda:

Voorbeeld 2 – Rekenen-wiskunde – aanpassing afbeelding

Voorbeeld reguliere versie

7

Voorbeeld slechtziendenversie

7

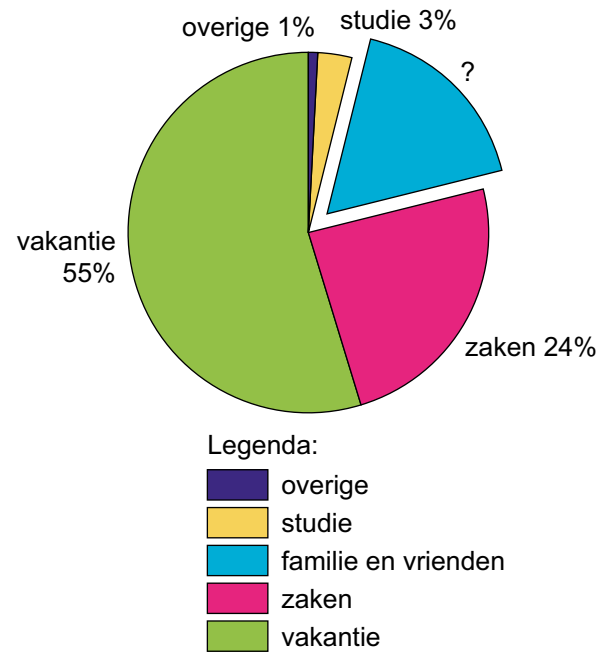
				
				
				
				

€ 0,59

Voorbeeld 3 – Rekenen-wiskunde – aanpassing cirkeldiagram

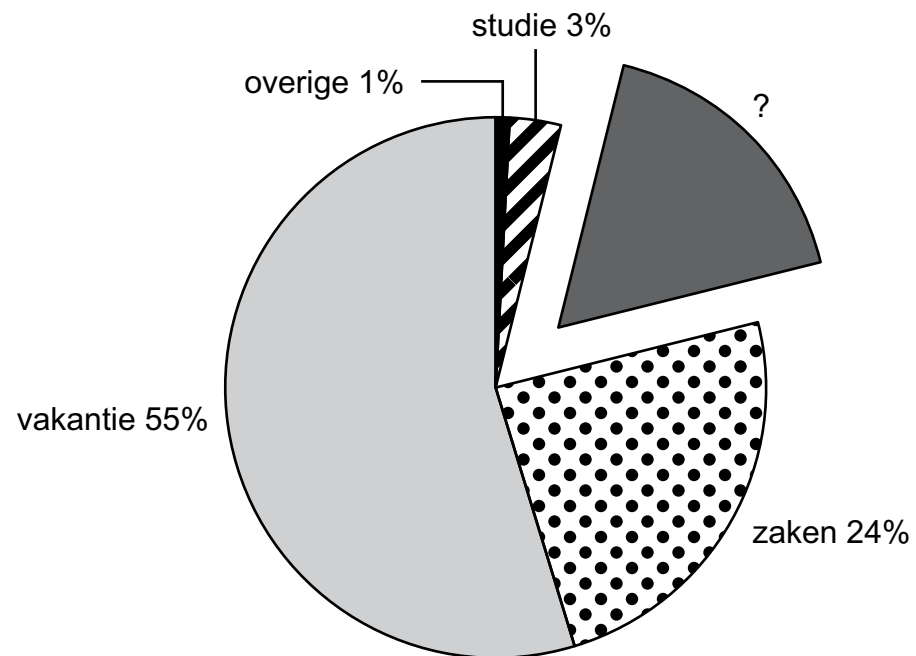
Voorbeeld reguliere versie

23 Doel van de vlieggreizen vanaf Schiphol in 2014

Voorbeeld slechtziendenversie

23 Doel van de vliegreizen vanaf Schiphol in 2014

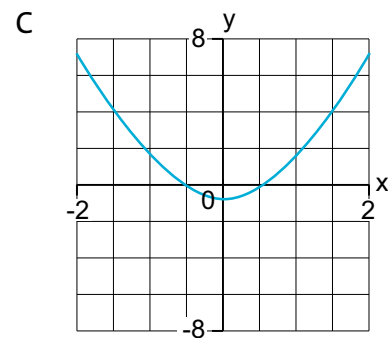
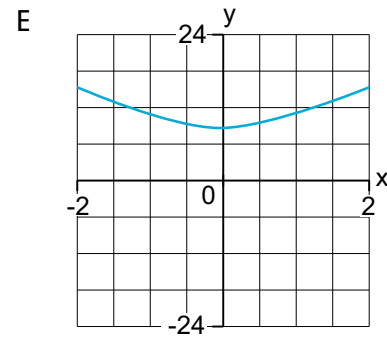
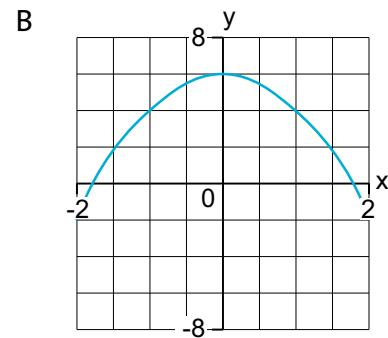
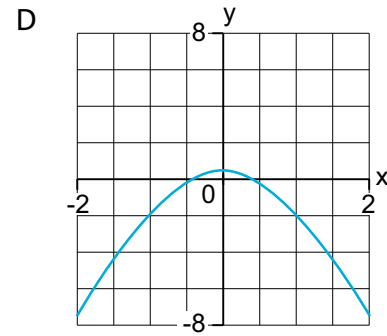
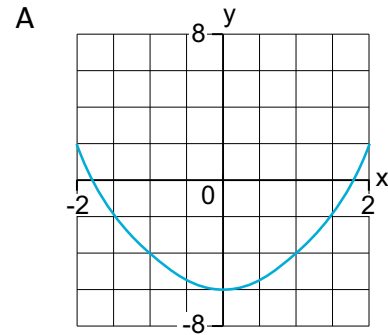
Legenda:

- overige
- studie
- familie en vrienden
- zaken
- vakantie

Voorbeeld 4 – Rekenen-wiskunde – aanpassing lijngrafieken

Voorbeeld reguliere versie

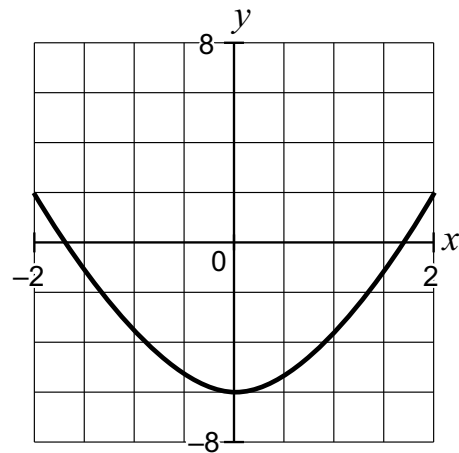
6 Welke grafiek hoort bij de formule $y = -2x^2 + 6$?

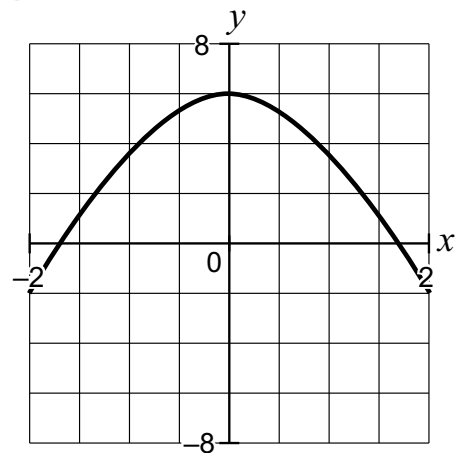
Voorbeeld slechtiendenversie

6 Welke grafiek hoort bij de formule $y = -2x^2 + 6$?

A

B

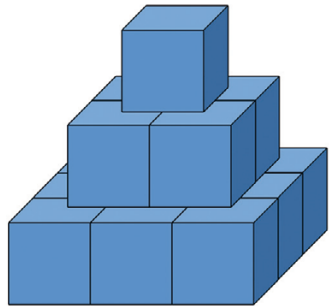

Op de volgende bladzijde staan de grafieken C, D en E.

Voorbeeld 5 – Rekenen-wiskunde – aanpassing blokkenbouwsel

Voorbeeld reguliere versie

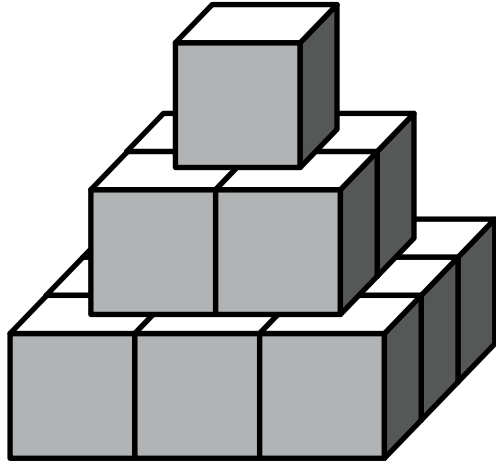
26

piramide 3 lagen hoog

Voorbeeld slechtziendenversie

26

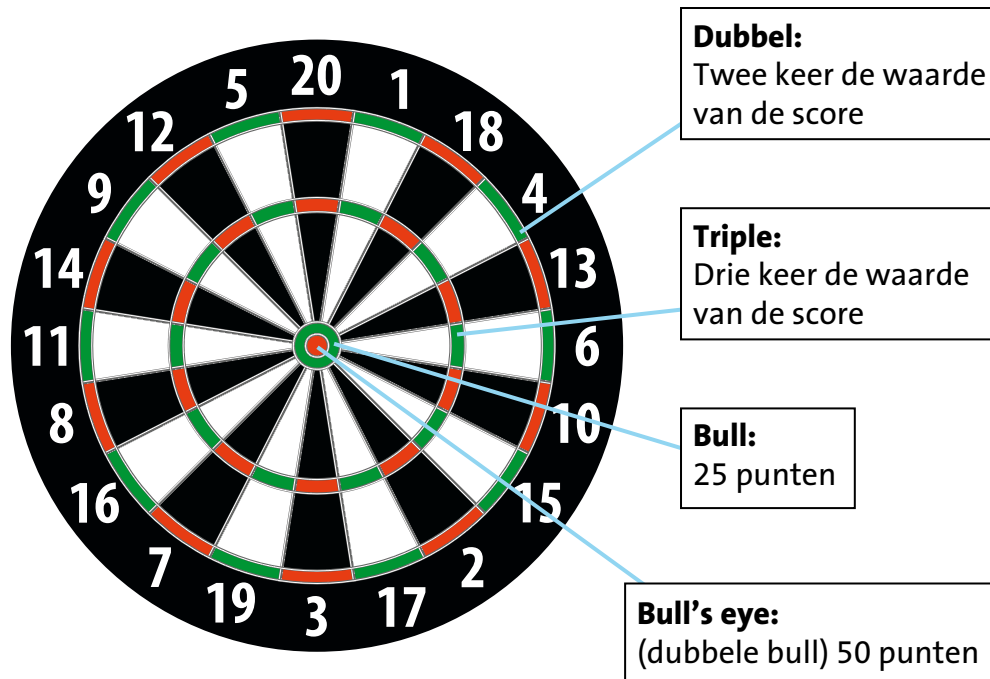

piramide 3 lagen hoog

Voorbeeld 6 – Rekenen-wiskunde – voorbeeld van een opgavetype dat vervalt

Voorbeeld reguliere versie

1 Dartboard!

Elvira gooit 3 pijlen in vakken met een oneven score.

Wat is de hoogste score die Elvira kan halen?

- A 57
- B 75
- C 171
- D 180

In de slechtziendenversie laten we soms opgaven vervallen. Het gaat dan om opgaven die niet goed te beantwoorden zijn door slechtziende leerlingen. Dat hangt sterk af van de afbeelding die daarbij wordt gebruikt en in hoeverre die goed kan worden aangepast voor slechtziende leerlingen.

Contact

- **Meer lezen?**

Voor het primair onderwijs ontwikkelden wij verschillende [flyers](#). Gebruikers van de toetsen VSO/PrO vinden op [Cito portal](#) extra achtergrondinformatie.

Blijf op de hoogte van de laatste ontwikkelingen en schrijf je in voor de [nieuwsbrief speciale leerlingen](#).

- **Mis je informatie, heb je vragen of verbetertips?**

We horen het graag!

Bel naar onze klantenservice: (026) 352 11 11

of mail naar klantenservice@cito.nl.